

Slniečko 9

ROČNÍK XVII. (XXXIX.)

MÁJ 1985

3 Kčs

A vojaci sa rozplakali PETER HOLKA Na Kysuciach si ľudia v minulosti stavali domy v kopcoch. Preto je tam dodnes množstvo kopaníc a osád. Osady sú pozliepané z roztratených dreveníc, usadlostí, ako hovoria tamojší — pľacov. Inakšia nie

ILUSTROVALA LUBA VESELÁ-KONČEKOVÁ

je ani osada Semeteš. Ak sa tam vyberieme od Kotešovej, vyšplháme sa do kopca a na jeho temene je pľac U Cipára. S drevenou krčmou a domom. Ak sa vyberieme z opačnej strany, teda od Turzovky, opäť sa musíme šplhať do kopca a pľac U Cipára je na samom konci osady. To je jasné.

Práve tam vyrastal zaslúžilý umelec Miroslav Cipár, akademický maliar, ktorý namaloval a nakreslil obrázky do množstva knižiek pre deti i dospelých. V januári tohto roku oslávil päťdesiat rokov. Aj ja som mu bol zablahoželateľ. Rozprával, že sa ustavične a rád vracia do rodnej osady, ktorú básnik Lubomír Feldek práve preto premenoval na Semsateš. Miroslav Cipár sa na Semeteš vždy teší. Hoci tam pred štyridsiatimi rokmi stretol hrôzu, na ktorú jakživ nezabudne. Hovoril mi o nej a ja ju teraz porozprávam vám.

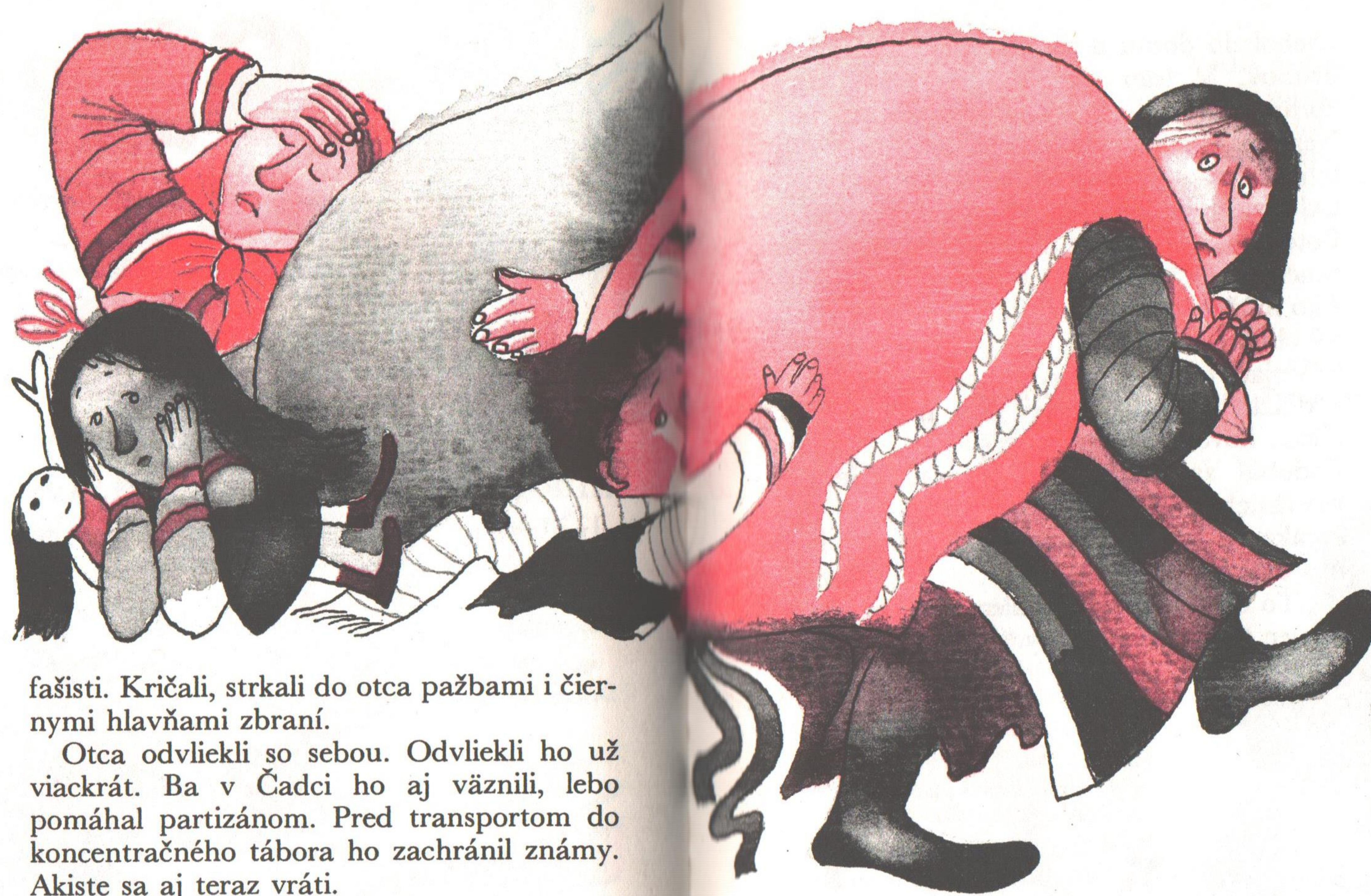
Desaťročný Miro Cipár spal v tú jarnú noc v izbe vedno s rodičmi. Miro na kanape, medzi otcom a mamou jeho o rok mladšia sestra Margita. Za oknami sa rozbiežďovalo do nového dňa a on chvíľami driemal, chvíľami bdel. Nechcelo sa mu vyklízuť spod periny do chladného aprílového rána. Myslel na kamaráta Jožka Skýpalu, ktorý ešte v lete lanského roku začal kopať na Závrší malé hrobčeky. Semetešania si to všimli a šomrali, že privoláva na osadu nejakú pohromu... Jožko nedbal a kopal hrobčeky ďalej.

Potom mu zas zišli na um holuby. Tie, ktoré chová Lojzo Cipko. Sú krásne a Lojzo im rozumie, vie sa o ne postarať, ba ochráni ich aj pred jastrabmi, ktoré ustavične krúžia po oblohe. Keď bude Miro o nejaký rôčik starší, aj on bude chovať holuby. Možno krajšie ako Lojzo.

Odzrazu sa strhol. Otec i mama sa posadili na posteliach. Zobudil ich výbuch. Už niekoľko dní vietor donáša do Semeteša občasnú dunenie kanonády. Sovietski vojaci bijú fašistov. To Miro vedel. Ale teraz niečo vybuchlo rovno v osade. Alebo sa mu to snívало?

„Len ešte spi,“ napomínal ho otec.

No sám vstal a pomaly sa obliekal. O chvíľu sa rozleteli dvere a do domu vtrhli traja

fašisti. Kričali, strkali do otca pažbami i čiernymi hlavňami zbraní.

Otca odviekli so sebou. Odviekli ho už viackrát. Ba v Čadci ho aj väznili, lebo pomáhal partizánom. Pred transportom do koncentračného tábora ho zachránil známy. Akiste sa aj teraz vráti.

U Cipárov ešte nevedeli, že nacisti vyháňali chlapov aj z ostatných domov a hnali ich pred sebou.

Miro vyšiel pred chalupu, a keďže je ich dom na kopci, dobre videl do doliny. Dvíhali sa odtiaľ mračná dymu. Čoskoro pochopil: horia domy! Drevenice vzbĺkli ako fakľa, hltal ich jasnočervený oheň. Počul jeho hukot, akoby sa to dvíhali mocné vlny. Počul krik, nárek. Zacítil pach sadzí.

„Spália nás!“ horekovala matka.

Aj stará mať sa pridala k nárekom.

Vtedy sa z doliny ozvala strelba. Výstrel za výstrelom, v rýchlom slede za sebou. To je guľomet, usúdil Miro. Ten štekavý rachot poznal.

Mama i stará matka vláčili z domu periny a nosili ich pod horu. Periny treba zachrániť. Periny sú bohatstvom, majetkom, zohrejú človeka, uchránia ho pred zimou. Aj Miro pomáhal, hoci najradšej by sa hneď rozbehol

do doliny okolo Žárov, Rarov, Džavíkovcov. Lebo odtiaľ bolo počuť strelbu.

To ráno vybuchla mína. Narazili na ňu ustupujúci nacisti. Roztrhala koňa a dvoch vojakov. Fašistom myseľ zatemnila krv a pomstili sa na nevinných obyvateľoch osady. Odviečených chlapov rozostavili šachovnicovo na ceste a z dvoch strán do nich bili guľometmi. Muži padali mŕtvi na zem. Padali roľníci, drotári, baníci, klampiari... Tí, čo ešte žili, kričali od hrôzy a bolesti. Mirov otec ležal bez pohnutia dolu tvárou. Smrtiaca guľka ho minula. No katanom strelba z guľometov nestačila, pre istotu ešte každému z dvadsiatich dvoch Semetešanov prestrelili pištoľou hlavu. To aby po ich besnení neostal svedok. Mirovmu otcovi Štefanovi Cipárovi vnikla guľka odzadu do krku a vyšla pri nose pod pravým okom.

Okolo Cipárovho domu bol krik a zhon. Našťastie je vysoko na kopci, fašisti ho nepodpálili. Obyvatelia domu horúčkovo pobehovali. No človek opantaný hrôzou veľa o svojom konaní nerozmýšľa. Ustatý Miro zastal na priedomí, lebo zbadal, že sa k nim do dvora niekto tacká. Sotva sa drží na nohách. Oblečený je ako otec, ale má strašne opuchnutú tvár.

Celý je od krvi.

„Otec!“ vykričala Mirova matka.

Uložili ho do izby a matka prikladala otcovi na zranenú tvár vínové obklady. Desaťročný syn priviedol od Polkov z Veľkého Rovného furmana. Rebrinák vystlali slamou a naložili naň otca. Po hrboľatej hlinačke ho zaviezli do osady Ivor k učiteľovi Richtárikovi. Tam pôsobil chýrny partizánsky lekár Vereš. Neskôr otca previezli k učiteľovi Žilincárovi, aby ho lepšie ukryli pred fašistami. Tam sa o Štefana Cipára staral lekár Mičieta. No aká to starosť bez poriadnych liekov? Rana sa zapálila.

Mira už nemohlo nič zadržať. Zbehol z kopca. Spod osady sa dvíhal k oblohe oblak náreku. Na prašnej ceste ležalo vedľa seba dvadsaťjeden mŕtvych Semetešanov. Zrakom kížal z chlapa na chlapa. Pozná všetkých. Veľmi dobre ich pozná. Ach, tam leží otec Jožka Sýpalu... Vedľa neho štyria Pipíkovci: Adam, Jozef, Milan, Ján. Bratia Džavíkovci: Jozef, František, Emil. Mráz mu preletel po chrbte, lebo medzi mŕtvymi je aj šestnásťročný Vilko Gávor. Aj Lojzko Cipko. Ten Lojzko, ktorý choval také krásne holuby... Čo bude teraz s nimi? Neroztrhajú ich jastraby?

Domov sa Miro vracal ako v zlom sne. Vo veľmi zlom, krvavom sne. Prečo sa to stalo? Prečo postrieľali fašisti našich ľudí, vírilo mu myslou. Všetci sa hotovali orať a siať...

Mama, stará mama, Miro i sestra Margita opustili dom a presťahovali sa k rodine do Závršia za Pánovský kopec. Tam bude vari bezpečnejšie. Odtiaľ deň po dni navštevovali zraneného otca. Už si mysleli, že to neprežije. Po štyroch dňoch otec Mirovi pokynul, aby si sadol na peľasť posteľe. Pozbieral sily a veľmi

pomaly, zastretým hlasom chorého človeka mu povedal:

„V záhrade pod drevom sú uložené škatule s nábojmi. Ty im daj pokoj, ani sa ich nedotkni. Keď ma budú hľadať, veď vieš kto, tak im tie náboje ukáž... Ale mame ani slovo.“

Rozlúčil sa s otcom a ako na krídlach sa ponáhal do Semeteša. Nikdy tých desať kilometrov neprešiel tak rýchlo. Darmo mu otec nakazoval, aby dal nábojom pokoj. Už je predsa chlap. Zveril mu chlapské tajomstvo. Dobre vedel, že náboje sú pre partizánov. Odhádzal v záhrade drevá, rozbalil škatule a ohmatával žltkasté náboje, masné od vazelíny. Rýchlo ich zabalil a zahádzal drevom.

Prešlo desať dní. Dlhých desať dní odvtedy, čo nacisti besneli v Semeteši. Miro nevládal v Závrší obsedieť. Čo keď už otca hľadali? Čo keď partizáni potrebujú náboje? Ako budú vedieť, kde som? Na jedenásty deň, teda presne prvého mája roku 1945, nevydržal a rozbehol sa domov.

Neveril vlastným očiam. Semeteš je plný sovietskych vojakov! Semeteš je oslobodený! Aj Mirov otec vstal, radosť zo slobody mu dodala sily a vrátil sa domov. Vítal sovietskych vojakov. Usmieval sa na nich, hoci aj úsmev mu spôsoboval bolesť. V hostinci bola na dlážke nastlaná slama a vojaci na nej odpočívali. Podaktorí fúkali do ústnych harmoník a spievali smutné piesne.

Otec sa s nimi plynulo rozprával. Miro nechápal, kde sa naučil po rusky. Otec sa usmial a odvetil:

„Však sme z drotárskeho kraja a drotári prešli celý svet. Vieš, že spolu s mamou sme boli aj v Amerike na zárobky. Naučili sme sa aj po anglicky, nemecky, rusky, mama aj po maďarsky.“

Tí prví vojaci, čo oslobodili osadu, odišli. Po nich prišli ďalší. Kolóna za kolónou. Hnali pred sebou fašistov. Vojaci u Cipárov pobudli deň, podaktorí dva i tri a išli ďalej.

Miro sa presne pamätá, ako jedného dňa zastalo pred ich domom vojenské auto. Zablatené a zaprášené. Vyskočil z neho vojak,

vbehol do domu a niečo zakričal na svojich druhov. V tom okamihu sa všetci chytli zbraní a hrnuli sa von. Nebodaj sa blížia Nemci?! zhrozil sa Miro. Vojaci s červenými hviezdami zdvihli zbrane a pálili do oblohy. Od strašného rachotu až zaliehalo v ušiach. Potom skočili k sebe, objímali sa, bozkávali, tancovali. A niektorým sa z očí vyrinuli slzy. Ako môžu vojaci plakať, čudoval sa desaťročný chlapec.

Vojaci odišli a Miro s mamou zhrabúvali z dlážky slamu. Už jej tam nebolo treba. Niečo kovovo cinklo a vykotúľal sa granát. Podobal sa kukuričnému klasu. Našťastie nevybuchol. No Miro ustavične myslel na vojakov a ich plač. Nevedel to pochopiť. Až mu otec povedal:

„To od radosti. Je koniec vojny, synak. Je koniec tej strašnej vojny.“

Svitanie na Kremenci

VLADIMÍR FERKO

Uprostred Východných Beskýd sa dovysoka dvíha lesnatý kopec Kremenec. Vede k nemu cesta z najvýchodnejšej dediny Československej socialistickej republiky — z Novej Sedlice. Dobrá cesta sa v dedine končí a potom už beží hore horská kamenistá cestička, po ktorej drevorubači zväzajú drevo a sem-tam po nej prejde turista. Najprv treba prejsť vodnatý potok, štverať sa po strmých stráňach a potom už hore pod hrebeňom vidieť ozrutné javory ako z rozprávky a jedle vysoké až päťdesiat metrov. Na skok od týchto veľikánov je už vrcholec Kremenca, na ktorom je hraničný kameň našej republiky s číslom — 1.

Tu sa začína naša vlasť, tu sa najskôr brieždi, tu najskôr vychádza slniečko, ktoré nám bude svietiť a vyhrievať nový deň. Na Kremenci rastú mnohé vzácne rastliny, žijú tu rozmanité zvieratá, švitoria a lietajú pestré vtáky a motýle. A keď po trávnom vrchole Kremenca pochodíme krížom-krážom, ani si neuvvedomíme, že sme za malú chvíľku prešli z Československa do Sovietskeho zväzu i do Poľska, lebo na vrchu sa stretávajú hranice troch štátov.

Ak sa z Kremenca vyberieme na severozápad, čoskoro si všimneme stopy vojny, čo sa tadiaľ prehnala. Z mnohých javorov a jedlí ostali len mohutné zlomy, trčia zo zeme ako pomníky. A po oboch stranách cesty, bežiackej priamo po hranici, vidno ešte zákopy...

Tadiaľto, cez husté hory, sa

k nám prebýjali sovietski i československí vojaci, aby našu vlasť oslobodili od fašistov.

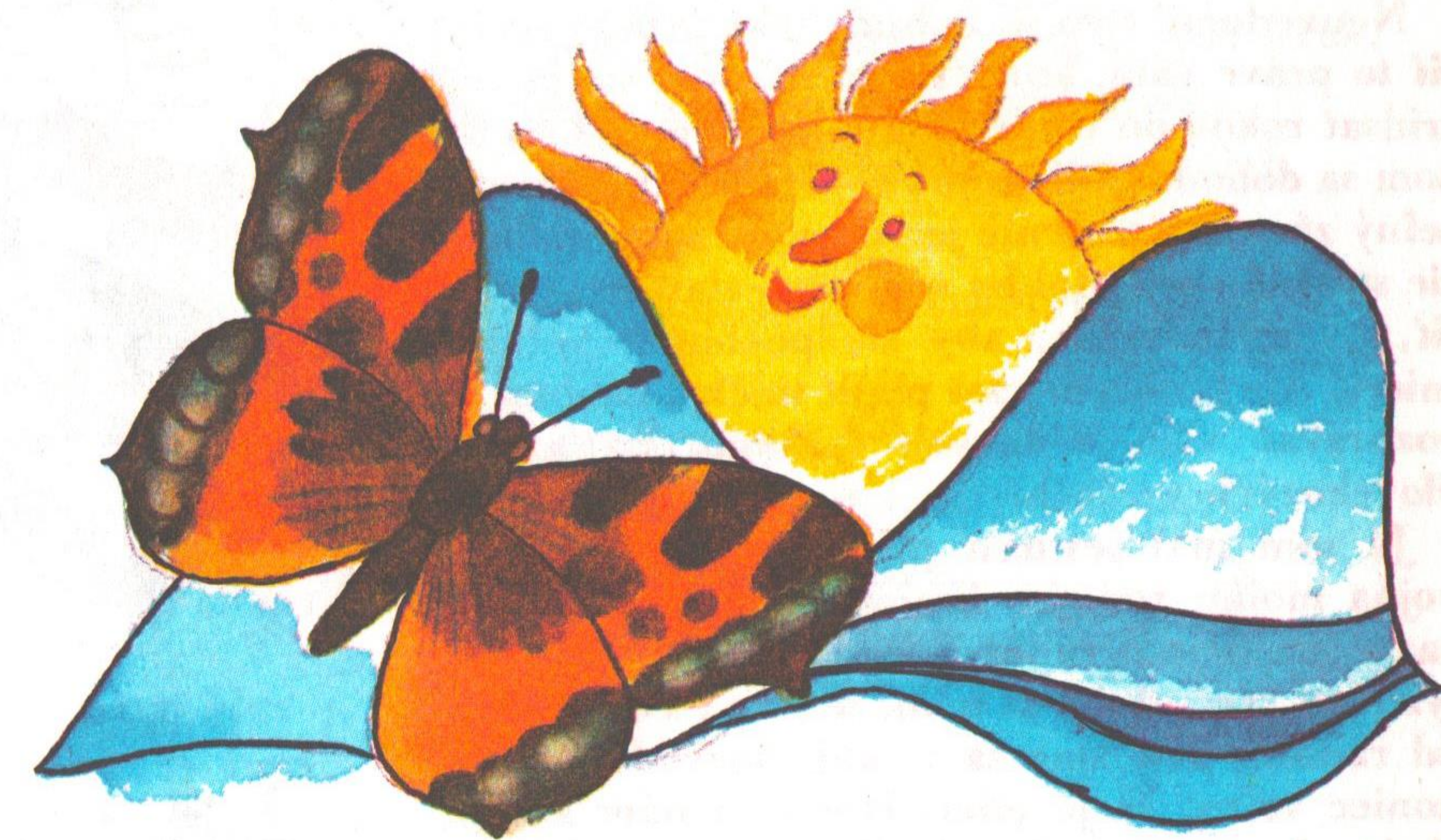
Nad krajom leží hmla, ustavične hustne, ostrý vietor nám preniká pod vetrovky... Všetci myslíme na chvíle spred štyridsiatich rokov, keď bolo treba vybojovať každý krok vpred.

Keď z hustej hory prejdeme na lúčku a z nej na ďalšiu, z hmly sa nám iba necelý krok od hranice

s kyticou kvetov ticho postáť pri hrobe, pozrieť sa do tváre mládenca, ktorý sa domov nevrátil.

Na hrobe sú kvety a medzi nimi hliníková poľná fľaša prederavená strelami, ktoré mladému poručíkovi pretrhli život...

Hroby sovietskych vojakov sú v každej z poloninských dedín. V Runine, Ruskom, Vyšnej Jablonke, Ošinkove, Palote, Kalinove, Habure, Čertižnom i vo Zvale, uču-

vynorí pomník s malou oválnou fotografiou — prvý pomník sovietskeho vojaka na našom území...

Piotr Andrejevič Gladyšev, poručík, veliteľ guľometnej čaty, padol v boji o prechod cez Poloniny 9. septembra 1944. Jeho posledným želaním bolo, aby ho kamaráti pochovali nad hranicu, na území Československa, aby aspoň po smrti dosiahol cieľ, ku ktorému nestihol prísť živý. O dvanásť dní neskôr, 21. septembra, sovietske vojská oslobodili prvú obec v našej vlasti — Kalinov.

Keď sem po rokoch prišla matka mladého poručíka, do bolestných slz za synom sa miešali slzy vďačnosti k občanom i žiakom Novej Sedlice, ktorí sa s láskou starajú o hrob. Každý rok deviateho mája prídu

penej v doline, kde pramení rieka plná čistej vody — Cirocha.

Medzi padlými nachádzame viacerých hrdinov Sovietskeho zväzu. Iba vo Zvale, nevelkej dedinke, bojovali štyria, dvaja z nich v jej chotári padli: gardový vojak Džuman Karakulov a gardový čatár Vasilij Nikolajevič Goloveň... Do ich bronzových tvári sa môžeme pozrieť asi o osemdesiat kilometrov ďalej, v Pamätníku hrdinov na Dukle. Duklianský priesmyk sa stal bránou našej slobody.

Sovietskych i našich vojakov čakala ešte dlhá, strastiplná bojová cesta, kým v krvavých bojoch neoslobodili celú našu vlasť.

Svitanie, ktoré sa začalo na Kremenci, už nikto nemohol zacloniť.

Čo je to mier

MILAN RÚFUS

Milé deti, navaril som si peknej kaše: slúbil som redaktorovi vášho Slniečka, že vám poviem, čo je to mier.

Neuvedomil som si, že bude také ťažké vysvetliť to práve vám, ktoré ste sa narodili najmenej tridsať rokov po vojne. S mojimi vrstovníkmi by som sa dohodol ihneď: mier — to je ten neuveriteľný zázrak, že už nie je vojna, že sa už nedejú tie strašné veci. Mal by som vám vlastne vysvetliť, čo je to vojna, aby ste pochopili veľkosť mieru. Ale nechcem vám plašiť sničky, hanbím sa rozprávať vám o takých ťažkých, najťažších ľudských veciach.

Ja som mal šestnásť preč, keď sa prehnala vojna mojim rodným krajom. Dokonca sa tam zastavila, boje o Liptovský Mikuláš trvali desať týždňov. Nečudujte sa nám, že sme vtedy plakali od radosti, keď sme sa v máji dozvedeli, že je koniec vojny, že je mier. Hneď sa nám začala škola. Ja som vtedy chodil do mikulášskeho gymnázia krásnou cestou cez polia popri Váhu — šesť kilometrov denne. Hneď v prvé dni som na jednom z najkrajších miest tejto mojej dlhoročnej cesty uvidel toto: vo veselom májovom potôčiku, ktorý som preskakoval, ležala vo vrbine vojenská prilba. Dolu dnom ako miska a v tej miske bola odtrhnutá ľudská hlava. Vykrikol som a utekal preč. A hoci tú prilbu za krátky čas odpratali, ja som už tým miestom nikdy nemohol ísť a dodnes sa mi z času na čas o ňom sníva.

Rozumiete mi, prečo o tom hovorím? Mier je to, že nikdy nijaké dieťa na ceste do školy nesmie nájsť takúto prilbu. Takúto krvavú misku, o ktorej sa mu potom roky sníva.

Pochopili ste ma? Ešte by vám bolo treba vysvetliť, že mier neprichádza sám. Že ako drahocenný morský úlovok, ako chlieb rybárov, leskne sa v obrovskej sieti ľudských rúk a ľudských srdc. Každý z vás raz bude očkom v tejto sieti. Nezapudnite na to, až vás raz budú pozývať na jeho ťažký lov.

Tá radostná jar

HELENA TRUSKOVÁ

Keď je Andrejka u starej mamy, najradšej sa hrá v záhrade pod brezou. Tam má svoj domček. Strechu tvoria konáre brezy a mäkká zelená tráva je kobercom. Do domčeka si Andrejka berie bábiku Špagátku a červenovlasého šaša. Pečie im pieskové koláče, všeličo im rozpráva alebo spieva. A breza veselo potriasa konármi a šeleští drobnými lístkami.

K starej mame chodievala teta Oľga a tá nemá brezu rada.

„Taký krivý, nepodarený strom, ani po-

riadneho vrcholca nemá! Už dávno ste ju mali vyťať, iba čo vám špatí záhradu.“

Andrejka sa pri tých slovách zakaždým preľakne. Ale hneď sa zasa upokojí, lebo stará mama povie:

„Nech si len žije taká, aká je...“

Raz sa Andrejka veľmi naľakala. Nečakane prišla teta Oľga, a nie sama. Doviedla so sebou aj uja Horňáka.

Ujo Horňák držal v jednej ruke pekný brezový stromček a v druhej pílku.

Teta Oľga vraví:

„Ujo Horňák vypíli tú vašu nepodarenú brezu a namiesto nej zasadí novú. Pozrite, akú krásnu som vám obstarala.“

„Moja milá Oľga,“ povedala stará mama, „ja našu brezu nedám vyťať za nič na svete. Krivá je preto, lebo prežila zlé časy. Za vojny ju črepiny pri bombardovaní tak zničili, že zo zeme trčal iba kúsok bieleho kmeňa.“

„Vojna nikoho nepošahuje, ani ľudí, ani zvieratá, ani stromy,“ povzdychol si ujo Horňák.

„A potom prišla tá radostná jar, keď bolo po vojne,“ pokračovala stará mama. „Raz tak pozerám na okýptený pník brezy a čo nevidím! Vyrastá z neho konárik, tenký ako stebielko, s dvoma bledozelenými lístočkami. Neviete si predstaviť, ako som sa zaradovala.“

„Teraz už chápem, prečo ti tá breza prirástla k srdcu,“ povedala ticho teta Oľga a zahľadela sa von oblokom. „Ani ja by som ju nedala zoťať. Veď je vlastne krásna! Až teraz vidím, aké má ligotavé listy a ako radostne jej povievajú...“

„To volajú mňa, aby som sa šla hrať,“ vraví Andrejka.

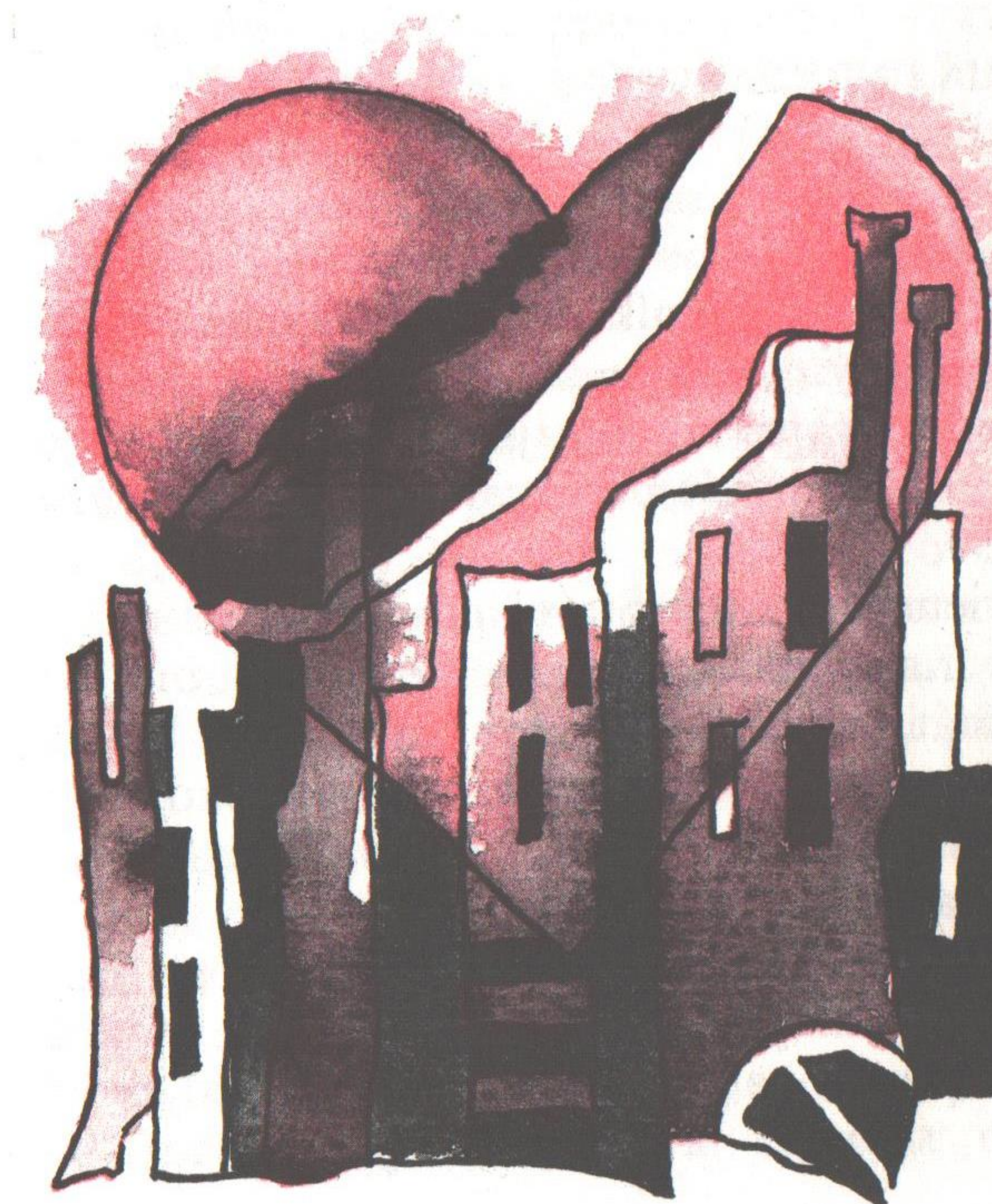
Vezme svojho červenovlasého šaša i bábiku Špagátku a ponáhľa sa s nimi do svojho záhradného domčeka.

Trhlinou srdca

JÁN BROCKO

Pozdravujem ťa slávne, vojak červený, čo prichádzaš k nám v daždi granátov, ty, ktorý neznáš bremena ni prekážok, ty, ktorý neznáš milosti nad zradcami, len búšiš pästou pravdy do brán temnoty jak víťaz nad kliatbou i sudbou prastarou, ty vojak krásny, dunivý tvoj pevný krok, krajinám zotročeným dávaš životy, poklady večné, pečat šťastia na nich. Buď pozdravený v mestách našich rozstrieľaných.

Buď pozdravený tento čas!
Na troskách miest rozstrieľaných postavíme znovu rovny, len ty nám svieť, úsvit nový.

Krásne tajomstvo

MÁRIA ĎURÍČKOVÁ

Môj druhý ročník priemyslovky bol veľmi neobyčajný. Aj sme ho dovŕšili iba desiatimi siedmi z Bratislavy a traja z vidieka. My traja „sedľoši“, ako nás prezývali bratislavské pánčatá.

Priemyslovku v Starej prachárni nám zabrali na vojenskú nemocnicu, podobne aj internát, a tak sme my „sedľoši“ bývali v ošarpanej náhradnej triede v Sokolovni. Cez deň sme tam mali vyučovanie a v noci sme na laviciach spali.

Pred Veľkou nocou som odcestoval domov, do našej podhorskej dedinky, a rodičia ma nepustili naspäť iba po mesiaci, keď sa už vojna skončila a malo sa pokračovať vo

vyučovaní. Vlastne mama ma ani vtedy nechcela pustiť, ale otec sa pridal na moju stranu, že tak a tak, škoda by bolo prepásť ročník. Mama sa napokon poddala, nabalila mi za plecniak proviantu i za kufor šiat, a poďme.

Vlak bol neslýchane preplnený, nielen vagony, ale aj plošiny a strechy, ba ešte aj na schodíkoch čupeli ľudia ani kury na páncte. A predsa na každej stanici vládol vlak prijat ďalších cestujúcich, ak nie inak, tak aspoň cez oblaky. Vždy sa našli ochotné ruky, čo pomohli. Rušeň supel jarným poľom, na každom kroku bolo vidieť vraky tankov a nákladných áut, dokaličené stromy a domy,

rozbité cesty. Až teraz som si uvedomil, aký milosrdný bol osud k mojej rodnej dedinke.

Pomaly, ani čo by z posledných síl, dofunel vlak na bratislavskú stanicu. Beriem si kufor, mal som ho hneď pri nohách — ale kde je môj plecniak?

„Prosím vás,“ kričím do tej vravy a hurhaja, „nevidíte tam niekde zelený ruksak?“

Niet ho a niet, ani čo by ho tma zhltna. Možnože sa skotúlal z plošiny, a možnože ho dakto potiahol.

„Jáj, šuhajko, mal si si dávať pozor! Vari nevieš, že proviant je dnes vzácnejší ako zlato?“

Nuž takto som prikvitol do Bratislavy. Moji kamaráti „sedľoši“ Ondro a Jano síce zásoby mali, lenže ako chytro sa to míňalo! Vybaviť si prídelové lístky, na to sme neboli dosť praktickí, menza nefungovala, no a pošta takisto.

„Vydržíme, kým sa dá, a potom hajde domov po zásoby!“ ujal sa Ondro nášho povojnového hospodárstva. „V každom prípade si treba riadne pritiahnúť opasky.“

Stávalo sa, že nás chvíľami opúšťala veselosť, a vtedy sme si všelijako pomáhali. Pripomínali sme si tých, čo ešte nedávno znášali v horách hlad i treskúcu zimu, a k tomu bojové povinnosti. Boli vraj medzi nimi aj študenti.

„Ja si myslím,“ uvažoval Jano, „že by sme všetko znášali ľahšie, keby sme mali v triede aspoň jedno dievča. Pred dievkou sa človek hneď správa hrdinskejšie. Čo myslíte, príde ešte daktorá?“

„Hovoriš daktorá, a myslíš Zlaticu,“ podpichol ho Ondro. „Zlaticu s jamkami na lícach.“

„Nuž tá ti veru nepríde, to si vyhod z hlavy,“ mávol som rukou. „O dcéry sa rodičia boja ešte väčšmi ako o synov. Ale ak sa budeš správať naozaj hrdinsky, ja Zlatici všetko o tebe porozprávam. Tvoj obraz sa zaskvie ako zlatom vyšitý.“

Niekedy sme sa pokúsili vyčachrovať dačo na čiernom trhu pred kalvínskym kostolom. Obličku za pol kila škvariek, alebo posteľnú plachtu za rezeň slaniny. A pred obchodom sa nám občas podarilo vystáť kilo chleba. Pohltali sme ho skôr, ako stihol vychladnúť.

Raz sme sa tiež tak ponevierali po meste ako hladné vlčence. Spoza plotov vykúkal zlatý dážd, ale inak bolo mesto nevlúdne; vývesné tabule porozbíjané, výklady a dvere obchodov pozatĺkané doskami. Ak bol daktorý obchod otvorený, stál pred ním nekonečný zástup ľudí.

Zašli sme až k Dunaju, pozrieť sa na dunajský most. Bol to skľučujúci pohľad. S prelomenou chrbticou ležal most v rieke, čierne traverzy hrozivo trčali do povetria. Radšej sme sa zvrtili naspäť do mesta.

Po ulici hrmeli vojenské autá. Regulovčička na križovatke, so širokými bielymi páskami na rukávoch, zastavila raz jeden, potom zasa druhý prúd. Hukot motorov prehlušil síce škvŕkanie nášho žalúdka, ale neutišil hlad. Pridali sme do kroku, že si doma uvaríme aspoň meltu.

Vtom na rohu ulice zastal gazik a z neho vystúpila vojačka. Mladá, driečna. Na pleci

jej visel fotoaparát. Zamierila k nám a vraví: „Zdravstvujte!“ A ešte čosi povedala, zdalo sa mi, že v tom bolo slovo kamera, ale nebol som si istý. Hľadá na nás, jedného po druhom si nás prezerá, vidí, že nerozumieme.

„Fotokámera, ponímážete?“ zopakovala dôrazne a nadvihla v ruke fotoaparát.

„Potrebuje tmavú komoru!“ prvý vyhrkol Ondro, čo som v tej istej chvíli už i ja mal na jazyku.

„V našej umyvárke!“ poponáhlal som sa, aby ma zas niekto nepredbehol. „Obloky zatemníme dekami.“

Zaviedli sme dievčinu do nášho provizórneho bývania a vo chvíli sme jej pripravili tmavú komoru. Zavrela sa v nej.

A my sme úplne zabudli na hlad. Len sme občakúvali a prestupovali z nohy na nohu.

„Tá má oči, chalani!“ nadchýnal sa Jano. „Hnedé ako jantár, so zlatými iskričkami. Keby sme ju tak mohli dačím počastovať!“

„Máme iba meltu,“ vraví Ondro.

„No a?“ pridala som sa horlivo. „Je to to najlepšie, čo máme.“

Prestreli sme. Vytkávaný uterák z môjho kufra, tri konáriky zlatého dažďa zo susednej záhrady, desať kociek cukru — čo bola celá naša cukrová zásoba — a v pozháňaných pohárikoch brnavá pariaca sa tekutina.

„Požálujsta,“ viedol ju Ondro na jedinú stoličku, ktorá sa v triede vyskytovala. „Prímite malinké ugostenie.“

Jeho ruština sa podozrivo ponášala na slovenčinu, ale naša návštevníčka aj tak rozumela. A vďaka sa dala počastovať. Uchlipkávala si z tmavej tekutiny, mrvila prstami, ktoré si popálila o horúce sklo pohárika, a usmievala sa, pričom sa jej robili na tvári milé jamôčky.

Jana to načisto uchvátilo, jamky na lícach boli jeho veľká slabosť.

„My sme študenti,“ vraví dôrazne a rad-radom nás predstavuje: „Ondro, Števo, Jano. A vy?“ hľadá na ňu nadšene.

„Ludmila,“ prihne ona akomak hlavu a znova nám predvedie svoje jamôčky. „Ja tóže student... pósle vojny...“

Rozpriadol sa milý rozhovor. Jej ruština bola vláčna a mäkká, naša slovenčina trochu tvrdšia a zvonivejšia, no aj tak bolo jasné, že sú to sestry. Jedna sa spytovala, druhá odpovedala, prepletali sa navzájom, a čo bolo hlavné, rozumeli si, najmä ak niekedy prišiel na pomoc pohyb rúk alebo jamôčkový úsmev. Obklopilo nás akési čarovné mihotanie, akoby sme ani neboli v starej ošarpanej triede, ale dakde pod dúhovou bránou. Lenže to sa akiste len mne tak videlo. Ludmila sa veru obzerala po našom prostredí celkom reálne.

„A kúšať... ničevó net?“ spýtala sa zrazu. Pokrútili sme zahanbene hlavou.

„Vojná,“ rozhodil Ondro rukami.

„Nu podoždíte,“ vstáva Ludmila zo stoličky, „ja seičás...“

Odišla, ale o chvíľu sa vrátila, akiste zabehla len ku gaziku, ktorý ju čakal na ulici. V rukách niesla tri konzervy. Boli bez nálepiek, ligotali sa matným striebriстым ligo-
tom.

„Vot za vaše zdoróvie!“ hovorí a kladie konzervy na katedru medzi prázdne poháre.

Jaj, či sa nám rozsvietili oči!

„Sadnite si, Ludmila, ja seičás!“ obskako-
val okolo nej Ondro.

Ale ona vrtí hlavou:

„Net, net, ja užé dolžná idtí. Ja že soldát.“

„Nu chorošó, togdá ja pridú závtra.“ A rad-radom nám podáva ruku, malú tvrdú ruku bojovníka. Až ma tak pichlo pri srdci, keď tou malou tvrdou rukou stisla moju veľkú mäkkú dlaň.

Odprevádzali sme ju k autu ako osobná stráž. Na chodníku sa ešte raz obrátila a priložila ruku k čiapke: „Do svidania!“

Nasadla do gazika.

Konzervy na stole nás priťahovali svojim tmavým ligotom.

„V tejto akiste bude mäso,“ prikladal si ju Ondro k nosu. „Panemôj, tuším som jakživ nejedol mäso!“

„A možno je v nej len kompót,“ schladzoval ho Jano.

„A nech je hoci kompót,“ odvrkol som mu. „Máš vari dačo proti kompótom?“ A týral som si myseľ predstavou hruškového kompótu, ktorý mám najradšej.

Joj, či len bolo ďaleko do druhého dňa! Či sa nám len tvrdo čakalo!

Ale pred ostatnými sme o Ludmile ani nemukli. Pánici nemusia vedieť! Je to len naša „sedlošská“ známosť, naše krásne tajomstvo. My sme si Ludmilu objavili v tomto pochabom vojnovom zmätku a sami si ju aj vyčkáme.

Čakali sme až do večera — márne. Čakali sme na druhý deň — márne. Neprišla ani na tretí deň. Živilí sme sa nesladenou meltou a túžobne sme pozerali na matne sa ligotajúce konzervy.

Na štvrtý deň sme už nevydržali a jednu z nich sme otvorili. Mäso s ryžou. Neuveriteľne chutné mäso! Neuveriteľne chutná ryža. Veď keď Ludmila príde, máme ešte čo otvoriť.

Ale Ludmila neprišla ani na piaty deň. Neprišla nikdy.

Ja ju však mám stále pred očami. Stojnú vo vojenskej blúze, prešitú širokým remenným opaskom, s krátkymi vlasmi, s iskričkami v jantárovom zraku. Vidím ju pred sebou tak jasne, akoby nebola odišla nikdy.

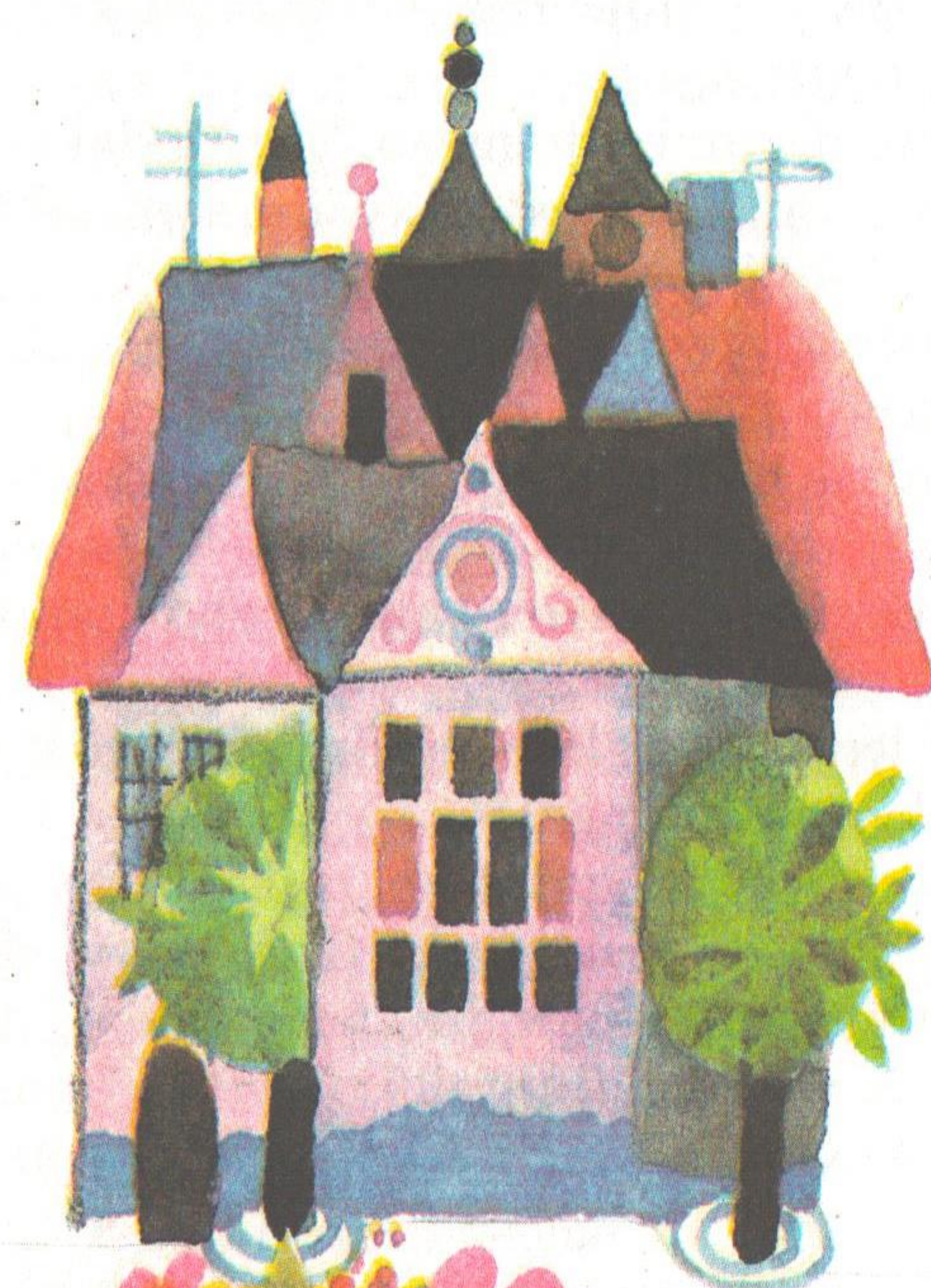
„Ale my bez vás nebudeme kúšať,“ vraví Jano.

„Bez vás nebudeme,“ opakujeme ako ozvena.

Ludmile zahráli na lícach jamôčky:

Tisíc bielych vtáčat MILOŠ KRNO

To nie sú včely rozzúrené,
to krdeľ bielych vtáčat letí.
To nie je zavýjanie mín.
To zvony oznamujú mier.
Mier veľký prišiel nečakane,
mier prišiel, radosť, život, máj.

Tisíc bielych vtáčat spieva,
v zobáčku nesú ratoliestky
holuby biele ako sneh
a z ratoliestok mierových
pletú si vysnívané hniezda,
ožíva v srdci máj a mier.

Ožili veľké mraveniská,
mravce ich čistia od chrobákov.
V slamených úloch krdle včiel
hrdúsia trúdiv daromných
a jarný vetrík čistí stromy,
strhuje lístie ožklé.

Aj človek ožil. Prebudil sa
z hypnotického zlého spánku.
Celý čas hral sa s bombami,
dnes všetko nabok odložil
a začal čistiť svoje domy
od ničiaceho fašizmu.

Verona

RUDO MORIC

Bolo to dávno, pradávno, keď v Polerieke bolo zopár chyží, a možno nebola ani jedna. Ale nech už bolo, ako bolo, žila tu Verona, nevlastná dcéra bohatej gazdinej, čo mala ešte jednu, vlastnú dcéru. Verona bola pekná, nežná a robotná, jej nevlastná sestra zas škaredá ako noc. Macocha však mala rada tú svoju vlastnú, aj keď škaredú, aj lenivú, a nenávidela nevlastnú, aj keď rúču a usilovnú. A otec bol taký; aj videl krivdu, aj čušal, aby nemal doma peklo. A keď už krivda pretiekla cez okraj Veroninej trpezlivej duše, nešla sa ponosovať otcovi, ale rozhodla, že odíde do sveta. Už jej horšie nemôže byť, ako je jej doma. Robiť vie, nájde si službu a uživí sa. Ako si premyslela, tak urobila. Do vlnička si zabalila smidku chleba a kúsok slaniny. Aj zopár zemiačikov prihodila a uzlík schovala za chlievik, v ktorom bola koza Rohaňa. V nočnom čase sa potom pretiahla dverami komôrky a naboso bežala ku chlieviku, za ktorým mala batôžtek. Ale dvere boli zradné, trošička zavírgali, no macoche to stačilo, spala ako myš na vreci. Nuž prehodila si na seba vlniak a tašla sa pozrieť, čo sa robí, ktoré dvere tak vyplakávajú. Kým sa rozhladla, Verona s batôžkom už bola dosť ďaleko. No v riedkej tme ju macocha zahliadla, ako uteká. Rozbehla sa za ňou, ale keďže ju

Veronu nedobehne a dievča samo od seba nezastane, pár ráz si vydýchla a potom strašne siplavým hlasom Veronu prekliala: „Tam, kde si, premeň sa na kameň!“ A temné sily nevedno prečo stáli pri zlej bytosti. Vari práve preto, že sú temné. A tak Verona sa premenila na kameň, na kameň studený, a spod jej nôh vytryskol mocný prameň, čo sa tak v duši rozplakala.

Tak sa skončila Veronina cesta do sveta. Odvtedy stojí na

nemohla dohoniť, zvolala: „Vráť sa, nevďačnica, už aj sa vráť! Ktože bude otcovi variť, maštal čistiť a kozu pást?“

Verona však nezastala. Bežala, koľko jej sily stačili, prešla dolinku, preskočila potok a začala stúpať do vršku. Macocha znovu skúsila bežať za ňou, ale bolo jej na odpadnutie, dych jej celkom vyrazilo. A keď videla, že

neveľkom vršku nad dedinou a hľadí do diaľky, túžbou za svetom prepaľuje hory. A niekedy deti, keď im staré mamy porozprávajú túto smutnú povesť, poľutujú kamennú Veronu a uvijú z púpav alebo divých klinčekov venček a položia jej ho na hranatú hlavu.

Koncom leta v štyridsiatom štvrtom už dávno bolo po púpa-

vách, ale divé klinčeky spolu s materinou dúškou sa červeneli na svahu. Vtedy v horách začalo hurtovať. Niekedy iba pukalo, puk, puk, potom štekalo ratatata, ratatata, a inokedy huhlalo ako vzdialené hrmenie. A potom z lesov, práve z miesta, na ktoré hľadela kamenná Verona, vyšli chlapi s puškami a zišli do Polerieky. Keď odchádzali, na pleciah niesli batohy a vrecia, plné všakovakej poživne. A na ľudí volali: „Keď sa minie, znova prídeme!“

A Polerečania na to: „Príďte, príďte, radi dáme, len nás pred tými zloduchmi ochráňte!“

„Urobíme, čo vládzeme. A keď bude najhoršie, prídete za nami.“

Polereckí nezbadali, že sa všetci chlapi nevrátili do hory. Dvaja mládenci ostali pri Verone. A kamenná deva ich zaclonila svojou širokou sukňou. Nik netušil, že za ňou sa čosi robí. A to tí mládenci hlbili do zeme jamu. Kopali, kamene štipákom vylamovali. A prestali až vtedy, keď bola diera taká hlboká a priestranná, že sa do nej mohli obaja schovať. Vtedy jamu prikryli čečinou, a kým v nej jeden odpočíval, druhý strážil. Spoza Verony bolo dobre dovidieť na

chrbát vrška, po ktorom šla hradská, čo spájala okolité dediny a mestá. Ak by sa fašistickí votrelci chceli dostať do dediny a potom ďalej do doliny, majú ich odtiaľto ako na dlani. Času dosť upozorniť tamtých v horé. Nuž takto strážili tí dvaja a Verona s nimi.

A raz nezvaní hostia naozaj

prišli. Viezli sa na motorkách a na nákladnom aute. Vtedy jeden z Veroných mládencov už aj trielil do hory. Ešte aj pri behu ho clonila pred nepovolanými zrakmi. A tak dobehol na kraj lesa a tam jeho správu prevzal iný. Medzitým hostia-nehostia zišli dolu vrškom do dolinky, v ktorej leží Polerieka. A rovno do chalúp: „Sú tu partizáni, alebo nie?“ Chlapi sa ukryli v zemiakových jamách a ženy sa triasli a opakovali: „Tu niet partizánov! Naozaj, nieta a nieta!“

Ale hostia-nehostia neverili. Ťúrili a brali, čo videli. Najmä jedivo, lebo boli lační ako psy. A vykrikovali:

„Ak čo len jedného nájdeme, vypálime dedinu!“

Prešli takto všetky chalupy i stodoly, maštale i chlievy, dohovárali sa, že keď sa budú vracieť, odvedú hoviadka a kozy. A vydali sa ďalej k lesu.

A vtedy to prišlo. Tam, kde stojí kamenná Verona, ozvala sa strelba. Za každým kameňom bol partizán. Verona zakrývala zo piatich. Veru hostia-nehostia boli poriadne prekvapení. Kým sa spamätali, viacerí sa váľali po zemi. Ostatní spustili divú strelbu na Veronu. Gulky sa však od nej s hvízdáním odrážali. Doráňaná bola Verona, no vydržala. Ochránila svojich chlapcov partizánov. Fašisti už ďalej nešli, obrátili sa a hybaj k autu a motorkám. Aj na kravy a kozy zabudli, ba ani kuríny nestačili vykradnúť. Iba jeden stihol namočiť vechet slamy do benzínu a vyhodiť ho na šindľovú strechu. No potom už aj on utekal za ostatnými.

Horiacu strechu zahasili partizáni, čo vybehli spoza kamennej Verony.

„Ochránila vás, dobrá stvo-ra,“ tešili sa Polerečania a mysleli na kamennú dievku, čo pritiahla na seba vražedné gulky. „Veru ochránila,“ prikývli partizáni. „Vidno, bola to dobrá dievčina, dobre nám poslúžila.“

„A ešte poslúži, lebo čo ak sa vrátia?“ strachovali sa dedinčania.

„Sotva sa tí vrátia po takom výprasku. Ale pre istotu za Vero-

nou necháme ďalších troch a my budeme v pohotovosti.“

Odvtedy Polerečania vedeli, že Verona má na vohladoch mládencov. A sú to mládenci smelí, nedajú si ani Veronu, ani dedinu. Verili, že hostia-nehostia sa takých poriadne zľaknú. Aj tak bolo, veru sa v tú stranu už nikdy neukázali. A Verona, aj keď guľkami doráňaná, bola šťastná, že svojim pomohla.

Odvtedy ľudia z okolia rozprávajú o Verone celkom inú povesť. Nie takú smutnú.

Dobrodružstvá Sindibáda Námorníka

ŠIESTA CESTA

Sotva sa priatelia na druhý deň pousádzali a okúsili prvý hlt vína, Sindibád Námorník začal rozprávať:

— Bratia moji, dobrému bydlu privykne človek ľahšie než zlému. I ja som čoskoro zabudol na všetky útrapy a voľkal si v sladkej leni. Raz sa u mňa zastavili kupci, ktorí sa práve vrátili z cesty. Videl som na nich únavu, vyčerpanosť, ale aj nesmiernu radosť, že si dobre skončili robotu a že sú doma. Spomenul som si, ako som sa i ja tešieval z návratu, a zatúžil som znovu pocítiť takú radosť. Dohodol som sa s priateľmi, že znovu pôjdeme do sveta na skusy, a onedlho sme sa už plavili z Bagdadu do Basry a stadiaľ ďalej z mesta do mesta, z krajiny do krajiny.

Boli sme už na ceste dosť dlho, keď tu jedného dňa pribehol za nami kapitán, zhodil si z hlavy turban, trhal si bradu a zúrivo volal:

„Druhovia moji, zabľúdili sme! Toto more nepoznám! Nech nám je Alah milostivý!“

Na dovŕšenie nešťastia sa prihnal víchor, zlomil kormidlo, loď sa zvrátila dozadu a narazila na akýsi vrch. Kupci aj námorníci sa plačky lúčili so životom, vrhali sa do vody a zúfalo zápasili s vlnami. Iba zopár ľudí hodil víchor na breh a ja som sa z milosti božej ocitol medzi nimi.

Stroskotali sme na mieste, kde skončilo plavbu veľa lodí. Videli sme tu vraky zanese-

né pieskom, ale aj hŕbu vzácného tovaru a zásoby potravín v sudoch a diežach. Najväčšie prekvapenie nás však čakalo uprostred ostrova. Vyvieral tam prameň, ktorý pozvoľna mocnel na riekku, a v jeho čistučkej prieračnej vode sa jagalo množstvo diamantov a periel. Hľadeli sme na ne, hľadeli, až nám ich trblet oslepoval zrak. Navyše tu všade rástla vzácna rastlina — čínska a kumárska aloe.

Boli sme teda na bohatom ostrove, a jednako sme sa cítili ako najväčší bedári pod slnkom. Načo nám boli drahokamy a perly, keď sa nám jedlo chytro míňalo a hrozila nám smrť hladom. Ľudia deň čo deň väčšmi slabli a umierali. A tí, čo zostali nažive, zavinuli svojich druhov do látok, čo more vyvrhlo na breh, a pochovávali ich do hlbokých hrobov. Od vyčerpania hynul druh za druhom, iba ja som ešte vzdoroval. Prežil som veľa útrap, neraz som mal smrť na jazyku, preto som toto strádanie znášal ľahšie ako ostatní.

Stalo sa, čoho som sa bál. Zahynul aj môj

posledný druh. S plačom som ho zavinul do látky, pochoval a zúfalo som klesol na čerstvý rov. Zostal som na ostrove sám.

Sadol som na breh rieky, čo pretekala ostrovom, a trápil som sa pre svoj nerozum. Vari mi nestačila výstraha z prvej cesty? Nedostal som varovanie na druhej? A potom na tretej, štvrtej a piatej? Ký zlý duch mi pošepol, aby som sa aj šiesty raz pobral do sveta a pokúšal osud?

Skľúčene som si priznal, že ten zlý duch bol vo mne, že ja som ten pokašiteľ a bludár, čo večne putuje svetom, z miesta na miesto, ako tá riečna voda, ako tá riečna voda...

„Rieka!“ zvolal som zrazu a vyskočil na rovné nohy. Ak tu, na tomto ostrove, vyvierajú a niekam tečú, možno pritečú aj medzi ľuďmi. A sotva som na to pomyslel, akoby sa mi znásobili sily. Začal som na brehu zhladať dosky zo strokotanej lode a zhlobil som si jednoduché, ale pevné plavidlo. Naložil som si naň potraviny, čo zvýšili, ale aj vzácne kovy, drahokamy a perly, ktorých tu bolo neúrekom.

Keď som už stál nad hotovou plťou, znovu som si pomyslel na všetky príhody, keď mi už-už hrozila smrť, a zo srdca mi vyvrelí tieto verše:

*Kolký raz v živote osud ma tvrdo skúša,
do zniku pridusiac všetko, čo ešte tleje.
Stačí však iskierka — pookreje ti duša,
v plameň sa rozhorí z popola beznádeje.*

Vo mne tú iskierku zažala rieka. S dôverou som si sadol na plť, odrazil sa od brehu a potom som úzkostlivo čakal, kam ma zanesie. Rieka sa dosť dlho pokojne vinula ostrovom, zrazu sa však skrútila k strmému vrchu, kde sme strokotali. Vlny ma zanesli pod ozrutné kopčisko — do vlhkého tmavého podzemia. Trápol som, že sa tok zúži, plť uviazne v klepci a ja jednoducho len zložím kosti na tomto prekliatom ostrove. Lahol som si doluznačky, lebo hlavou som narážal na skalisté steny, a od strachu a nesmiernej únavy som zaspal.

Keď som sa zobudil, oslepila ma záplava svetla. Len ťažko som sa rozpamätával, čo sa mi prihodilo a kde vlastne som. Plť ktosi priviazal o breh, skadiaľ na mňa hľadeli neznámi ľudia. Neskôr som sa dozvedel, že sú to Indovia a Habešania. Privrávali sa mi v svojej reči, no ja som im nerozumel. Ešte stále som si myslel, že sa mi snívajú.

„Pokoj ti, bratku,“ oslovil ma jeden z nich po arabsky, „kto si a odkiaľ si prišiel? Nikdy sme nechýrovali, že by za tým vrchom bola nejaká krajina a žili tam ľudia.“

„A vy ste kto?“ spýtal som sa ešte celý nesvoj.

„My sme roľníci, tu pri rieke máme polia. Chodievame ich sem v čase sucha zavlažovať. Zazreli sme ťa spiaceho na plti, a tak sme ju zachytili a priviazali o breh.“

Prestal som sa báť a pokojne som roľníkom porozprával, čo sa mi prihodilo. Keď počuli o ďalekých krajinách, skadiaľ som prišiel, o ces-

te po šírých moriach, o strokotanej lodi a napokon o tom, ako som za vrchom pochoval všetkých svojich druhov a koľko je tam bohatstva, nesmierne sa čudovali. Rozhodli sa, že ma zavedú k svojmu vládcovi.

Kráľ ma láskavo prijal a stal sa mojím oddaným poslucháčom. Deň čo deň som mu musel rozprávať aj o príhodách a dobrodružstvách zo svojich predchádzajúcich ciest. Oblúbil si ma a rád trávil čas v mojej spoločnosti. Keď som sa však jedného dňa dozvedel, že tamojší kupci si dali postaviť loď a chystajú sa odplávať do Basry, poprosil som vládcu o dovolenie odísť.

„Najmilostivejší kráľ,“ pobožkal som mu ruku, „obdaroval si ma láskou, priateľstvom a ochranou a poskytol si mi druhý domov. A predsa ťa, ó, pane, dnes vrúcne prosím: dovoľ mi odísť loďou, ktorá onedlho vypláva z tvojho prístavu. Dlho som už na cestách, ďaleko od vlasti a svojich najdrahších.“

„Bratku,“ riekol vládca, „si mojím priateľom, nie otrokom. Slobodne sa rozhodni — ostať, a či sa vrátiť.“

„Ó, kráľ môj, chcem sa vrátiť!“ povedal som.

Nato ma vládca bohato obdaroval, ba poslal vzácny dar aj chalifovi mesta Bagdad Hárúnovi ar-Rašídovi. Neraz sa na neho spytoval, a keď som mu povedal, ako múdro a spravodlivo vládne, pocítil k nemu obdiv a úctu.

Keď loď šťastne priplávala do Basry, povykladal som svoj majetok, a veru — nebolo ho málo: drahokamy, vzácne perly z neznámeho ostrova i bohaté podarúčky od dobrého priateľa a kráľa. A keď som zanesol jeho vzácny dar nášmu milostivému chalifovi Hárúnovi ar-Rašídovi a povedal som mu, čo som prežil, rozkázal svojim dejepiscom, aby rozprávanie o všetkých mojich cestách a dobrodružstvách zapísali a uložili na čestné miesto v sultánskej knižnici. Nech sa vraj na pamäť a poučenie uchovávajú aj pre budúce pokolenia.

Veľa času prešlo od mojej prvej cesty. Dávno som už nebol bezstarostným mládencom, ale vážnym a skúseným človekom,

ktorému mnohé útrapy postriebрили vlasy. Lenže...

*Ťažko je útrapy prežiť — ľahko však zabudnúť,
zastrel ich čas a ja som išiel na siedmu púť.*

A bola to púť najpodivuhodnejšia a najpamätnejšia.

(Pokračovanie)

Z rozprávok Tisíc a jednej noci
rozprávala HANA FERKOVÁ
ILUSTRUJE ONDREJ ZIMKA

Všetci v dome vymýšľali, čo komu na prvého apríla vyparátia, lebo pri poslednom marcovom bombardovaní dospeli v pivnici hovorili, že nastáva posledná vojnová jar na svete a že hoci je vojna veľmi smutná vec, môže byť občas v nej aj chvíľočku veselo. Len čo sa však tridsiateho prvého marca zotmilo, zachvel sa vzduch akýmsi vzdialeným bubnovaním a po celom obzore zatemnenej Bratislavy rozpútala sa taká nevidaná blyskavica, že pán Boris Neoveský, úradmi určený veliteľ protiletectvej ochrany domu, vykonal príslušné opatrenia.

Dal zamknúť bránu. Vyvesil poradovník ženských stráží, ktorých hlavnou povinnosťou bolo zabrániť obyvateľom do štrnástich rokov ubzknúť na priesvedy, čo sa robí vo svete. Chlapom prikázal naplniť všetky súdky,

vedrá a demižóny pitnou vodou a poznášať ich do pivnice, ktorú už mesiac predtým podopreli klátmí a z dosák v nej pozbíjali útulky pre všetkých šesť rodín, bývajúcich v dome.

Prvého apríla do žartu niko-

jednostaj húkali: predpoplach, poplach, koniec poplachu, nový predpoplach, až sa z toho napokon pomotali a húkali krížom-krážom v každej mestskej štvrti čosi iné. Vo chvíľach ticha preháňali sa nad pevnosťou Brati-

Čierna mačka môjho detstva

PETER ŠEVČOVIČ

mu nebolo, lebo vypuklo sťahovanie. Pivnica sa zaplňala kufrikami, perinami, debniskami, ba aj cenným nábytkom, pokiaľ bolo miesto. Sirény nad ulicami

slava stíhačky s červenými hviezdami aj s čiernymi krížmi a triafali sa šnúrami svietiacich striel. Nik sa však nemohol na to všetko poriadne pozerať, lebo do pivnice bolo treba poznášať čo najviac majetku.

Iba strojný zámočník Viliam Tardík našiel si chvíľočku času, aby povedal svojmu desaťročnému synovi Rudovi, jeho susedovi v dome i v lavici Gabovi Grnáčovi, jedenástročnému Fredovi Maurerovi a trinástročnej Danici Rísovej, ktorá sa už doma trikrát potajomky namaľovala a napudrovala.

„Deti! Dobré si všimajte, čo je vojna. Prehrmí ponad vás s takou hrôzou, že ju už v živote viackrát nevidíte, lebo ľudia po nej isto zmúdrejú. Začínajú sa vám mimoriadne nebezpečné prázdniny. Nemusíme ich prežiť my dospeli ani vy deti. Vojna je zákerná, guľky a črepiny si nevyberajú. Preto čušte v pivnici, nech sa robí, čo chce, a kým bude vonku rachot, nevystrčte radšej nos!“

„Lenže zvery by sa v úkryte trpieť nemali,“ prerušila ho suseda Glasnerová a opovržlivo zazerala na susedu Radvaňovú, ktorej v lone spokojne priadla veľká čierna mačka s bielymi fliačikmi pri ňufáku a na konci chvosta.

„Akože,“ hladkala Radvaňová svoje potešenie: „Vy by ste moju Lili Marlen vyhnali do toho pekla?“

„Ešte žiadne peklo nenastalo. Pokojne si mačku zamknite v byte.“

„Ale veď tu v pivnici naisto sú myši a Lili je znamenitá myšiar-ka,“ roztriasla sa majiteľka mačky a manžel ju hladil po líci, aby sa nerozplakala.

„Čo ak má hmyz? Čo ak nás nakazí neprijemnou chorobou?“

„Je odbľšená!“ ziapol Radvaň na Glasnerovú. „Predvčerom sme boli s ňou u zverolekára, mám o tom potvrdenie,“ vytiahol z náprsnej tašky dokument, obchádzal s ním starších na spodných posteliach, otrčal ho aj mladším na horných pričníach: „Oveľa horšiu epidémiu môžu

vniesť do pivnice krysy a myši. A tie nám predsa naša Lili Marlen vyhubí.“

„Takže vám vlastne máme byť vďační?“ rozchichotal sa dedo Mariáš.

V tej chvíli sa Lili Marlen rozhodla predviesť obecnstvu v pivnici ukážku svojho loveckého umenia: pružne zoskočila na zem, zakrádala sa, skákala, behala a po niekoľkých minútach víťazoslávne pochodovala s tučnou myšou v papuli.

Nadšený veliteľ domu Boris Neoveský dal o Lili Marlen hlasovať. Všetci súhlasili, že zvieria smie s ľuďmi v pivnici prečkať front, len suseda Glasnerová bola proti. Ako školená dobrovoľná sestra Červeného kríža vedela, že chytľavé choroby sa ne-

musia hneď prejavíť ani u človeka, tobôž nie u zvierata, ktoré napríklad nevie povedať, či ho škriabe v hrdle, a do gágora sa mu nemožno pozrieť, lebo nevie povedať „ááá“.

„Inteligentná mačička, múdra hlavička,“ striedavo hladili svoju Lili Marlen obaja bezdetní manželia Radvaňovci.

„Ale sľúbte mi,“ prosil ich Boris Neoveský, „že ak prídu Rusi, nikomu nepoviete, že sa volá Lili Marlen. Mohli by byť veľké neprijemnosti.“

Všetko by bolo bývalo v poriadku, keby Lili Marlen nebola mala mačací rozum. Hneď prvej noci, kým všetci pokojne spali, vybrala sa na obchádzku a zistila, že do bezpečnej pivnice si ľudia poznášali hľby všakova-

kých maškrt; trvanlivé salámy, pôlty slaniny, šunku, vajcia, klobásy, dráždivo voňajúce syry.

Prvý deň od sýtosti blažene vyspávala. Druhej noci sa však už nažrala toľko, že na cementovej dlážke zanechávala zelenú páchnúcu stopu.

„Má týfus! Škvrnitý!“ vykrikovala dobrovoľná sestra Červeného kríža Glasnerová. „Alebo úplavicu! Všetkých nás nakazí! Všetci budeme takto vyzerat!“ štitivo ukazovala prstom na zbiedené zviera a rozprašovala po úkryte voňavku, ktorá jej manželovi zvýšila po veľkonočnom pondelku.

Len čo za pivničnými oblokmi utíchla strelba, dal veliteľ domu Boris Neoveský odhlasovať, že mačka musí preč. Odstránia ju buď manželia Radvaňovci, alebo dobrovoľníci na ich trovy. Sotva zrátal hlasy, začal ktosi mocne búšiť na bránu. Plný strachu vybehol zistiť, kto sa do domu dobíja, a vzápätí sa vrátil s dvoma červenoarmejcami. Vojaci držali automaty pripravené k strelbe, a hoci Boris Neoveský stále vykrikoval: „Nech žije sloboda! Nech žije Československá republika! Nech žije slávna Červená armáda!“ usmiali sa, až keď zistili, že v dome sa neskryva nijaký fašista. Potom si zajedli slaniny, klobásy, chleba a cibule, zapili gratulácie vínom rovno z demižóna a ponáhľali sa ďalej na Berlín.

Čierna mačka Lili Marlen utiahla sa so svojou bolesťou kdesi pod posteľ, nuž dom na ňu zabudol. Natisol sa do brány pozerat sa, ako ulicou plnou rozbitého skla kráčajú zaprášení vojaci, smejú sa, žartujú, kývaním odpovedajú na pozdravy špalierov, ktoré ich ponúkajú cigareta-mi, pečivom, čokoládou, fľašami,

orechmi, jabĺčkami, cukríkmi. Odrazu, akoby zázrakom, zo všetkých domov viali zástavy.

Boris Neoveský sa vojakov na všeličo vypytoval, všeličo im rozprával, pobehával od jedných k druhým a od tých k tretím, potľapkával sa s nimi vzájomne po pleciach, s jedným fúzatým sa aj objal, a keď sa mu okolo

Potom na chvíľu zmlkol a zadržal sa na smutných Radvaňovcov. Lili Marlen bolestne skučala, pán Lotar ju držal v škatuli od topánok, pani Viera ju hladila a plakala.

„Zviera už môžete bezpečne odnieť.“

„Umiera. Trpí,“ zavzlykla suseda Radvaňová.

jedenástej hodiny podarilo zvolat v pivnici domovú schôdzu, utrel si slzu dojatia a povedal:

„Posledné hniezdo fašistického odporu na hrade padlo. Sme opäť slobodní. Poobede už možno vyjsť do ulíc.“

„Keby ste hádam poprosili dajakého vojaka, aby ju odstrelil,“ placho navrhol sused Radvaň.

„Mačky sa odjakživa topia!“ vykrikla Glasnerová.

„Ja to nedokážem,“ šepol pán

Radvaň a jeho pani si šatôčkou utierala moko pod očami.

„Oferujem vrece,“ zakutral veliteľ domu Boris Neoveský vo svojom majetku a roztvoril pred Radvaňovcami obrovský mech:

„Suchnite ju doň. Chlapčiská vám ju vďačne odnesú k Dunaju.“

„Dám každému desať korún za poslednú službu,“ vopchal pán Radvaň mraučiacu a vzpie-rajúcu sa Lili Marlen do vreca a vyťahoval peňaženku.

„Až potom,“ zaväzoval veliteľ domu vrece motúzom. „Až keď mi prinesú prázdny mech.“

Rudo mu vrece s odsúdenou na smrť takmer vytrhol z rúk a vybehol s ním do ulíc. Gabo a Fredo vypálili za ním. Danicu zadržala mamka:

„Ulice sú plné vojakov, mohlo by sa ti dačo stať.“

„A čo? Veď som ako chalan,“ zapyskovala.

„Ale budeš žena! A topiť mačky bola odjakživa chlapecká robota!“

Namiesto pešiakov vliekli sa po uliciach nekonečné rady konšských povozov. Na malom námestí sa rozložila poľná kuchyňa. Keď chlapci s vrecom bežali okolo školy, všimli si, že sa im premenila na nemocnicu.

„Bohatiera!“ povedali odrazu, keď na mieste starého železného mosta cez Dunaj videli trčať k belasému nebu dokrútené oceľové kýpte. Keď zbehli popod rozbitý most k letnému prístavu, s ešte väčším údivom zízali na kalné dunajské vlny: obmývali potopené šlepy, unášali brvná, kusy striech, všakovaké debny, biele bruchá rýb, nafúknuté mrciny.

„Kurník! Tam kdesi hore tuším topia všetku zver,“ rozväzoval Rudo motúz na vreco. „Ako to urobíme?“

„Vysypeme ju do vody a basta,“ poradil Fredo.

Len čo Lili Marlen čľupla do vody, vyzdravela.

„Mačky vedia plávať?“ čudoval sa Gabo a rozbehol sa k Lili Marlen, ktorá doplávala k brehu a mraučiac vyliezla z vody. „Nechce sa ti do Čierneho mora? Nechce?“ zdrapil ju a šmaril zo päť metrov od brehu. Prúd ju unášal, ale Lili Marlen zúfalo hrabala labkami a šikmou čiarou sa opäť blížila k brehu.

„Priviažeme jej na krk skalú,“ prinášal Fero dlažbohnú kocku a vzápätí Rudo krížnym uzlom priväzoval na ňu motúz. Lili Marlen sa tak metala, že ju museli podržať dvaja, aby jej druhý koniec motúza mohol uviazať okolo hrdla. Motúz bol krátky, uzol sa nedaril, ruky sa Rudovi

začínali triasť a Fredo s Gabom mu tak oduševnene radili, že si ani jeden z chlapcov nevšimol, ako a kedy sa okolo nich zhromaždili vojaci. Až na drsné: „Što éto?“ sa strhli a pozerali sa do vážnych, prísnych tvári drsných chlapov.

„Topíme mačku. Chorá je, tak čo?“ smelo povedal Rudo.

„Oná perežila vajnú,“ povedal šikmooký chlap v uniforme a dýkou prerezal motúz.

„Ak ju neutopíme, nedostaneme po desať korún,“ namietol Gabo.

„Daj!“ vojak vzal Lili Marlen Rudovi z rúk. Mačka sa k nemu pritútila a po chvíľke začala priasť.

„Vezmete si ju?“ spýtal sa Fredo.

„Vazmiom! V tank. I ona budet náš talisman,“ vážne povedal vojak a mačku im už nevrátil.

„Možno jej bude lepšie,“ zamyslene skladal Rudo prázdne vrece: „Uvidí kus sveta...“

Celou cestou domov si plánovali, čo všetko nakúpia za zarobené peniaze, keď zasa budú otvorené obchody.

Keď Rudo vrátil veliteľovi domu Borisovi Neoveskému prázdne vrece, povedal:

„Motúz ostal pri nej,“ a zvrtol sa k smútiacim Radvaňovcom: „Nijako sa netrápila. Už jej bude dobre.“

Pred časom som bol v strednej Ázii. V Taškente som stretol šesť čiernych mačiek s bielymi škvrnami na ňufáku a na chvoste, v Buchare tri, v Samarkande dvanásť. Ktovie, či to nie sú praprapraprapraprapraprapraprapravnučky tej čiernej Lili Marlen môjho detstva?

Nech mier je s nami

PAVOL ŠTEFÁNIK

Štyridsať rokov slobodných
pretieklo korytami riek,
čo zmlkol zhubnej vojny dych
a začal klíčiť dnešný vek.

Z preliatej krvi vzrástol nám,
zo semien boja za dnešok.
Sovietsky vojak nástrahám
do cesty sial ich krok čo krok.

Kdekoľvek vstúpil do dverí,
soľou ho, chlebom víтали
ľudia, čo prahli po mieri,
po piesňach z jeho pišťaly.

Len v mieri človek šťastný je.
Chráni ho pre svet, pre deti.
Nech znejú jeho árie,
nech nikam od nás neletí!

Najkrajšie narodeniny

ELENA ZIMOVA

Bolo to 14. marca 1945. V ten deň sa celý Zvolen povŕtalo do pivníc. Na uliciach pukali výstrely, duneli výbuchy. Aj naša rodina s niekoľkými susedmi sa utiahla do pivnice. Ustupujúci fašisti mali vo výklenkoch pivničných oblôčikov palebné postavenie. Rapčali tam guľomety a my sme sa ustráchaní krčili po kútikoch.

„Čušať, ani nemuknúť!“ prikazoval nám otec a mňa najmenšiu si pritiskal ku kabátu. „Rusi sú už vo Zvolene.“

„Jáj, zle sa začali moje narodeniny!“ vzdychla si mamka, keď guľomety na chvíľu utíchli.

„Len vydrž do večera,“ tešil ju ocko. „Dnes sa ešte všeličo môže stať.“

Keď som počula o narodeninách, hneď som sa začala domáhať torty, ale ihneď ma zahriakli: „Buď rada, že máme aspoň chlebk!“

Presne o pol druhej sa dvere na pivnici rozleteli a dnu vtrhli sovietski vojaci, na samom predku študent Iljuška. Schytil ma do náručia a vyhadzoval do povetria. Smiechu a radostných výkrikov bola plná pivnica.

Vyšli sme von a už sme sa nemuseli báť. Ocko vyčaril odkiaľsi fľašu a začala sa oslava. Krásna dupľovaná oslava: oslobodenie nášho mesta a mamkiných narodenín.

Iljuška ostal niekoľko dní u nás a začal ma učiť po rusky. A žartoval so mnou, aby som vraj chytro rástla, že si príde po mňa a vezme si ma za ženu. Potom nám napísal raz z Martina a viac sme o ňom nepočuli.

Pri oslave narodenín, čo je vždy 14. marca, mamka nikdy nezabudne povedať: „Viete, ktoré boli moje najkrajšie narodeniny? V štyridsiatom piatom. Keď ruskí vojaci oslobodili Zvolen.“

Štyridsať rokov

RUDOLF DOBIAŠ

Tých rokov už je štyridsať,
vždy prídu v čase kvetov,
keď kvitne čerešňový sad
a vietor vonia mäťou.

Tých jarí už je štyridsať.
Koľko ich ešte bude?
Sťa zlaté rybky mihli sa
v náhliacom riečnom prúde.

Tých rokov už je štyridsať,
jar je však večne mladá.
Naveky túži kolísať
kvitnúce stromoradia.

Tých jarí už je štyridsať,
zem si ich tisne k hrudi.
Jej patrí prvá kytica
a miliónom ľudí.

Tých rokov je len štyridsať...
Koľko ich bude ešte?
Len kvitni, čerešňový sad!
A roky ďalej bežte!

Hrdinská cesta červenoarmejcov

JÁN TURAN

Prešli ohňom, prešli bojmi,
metále im zdobia hrud'.
Na tie roky strašnej vojny
kto by mohol zabudnúť?

Krv i pot im perlil čelá,
hrdinská to bola púť.
Hnali vojská nepriateľa,
čo mal v svojom znaku smrť.

Písali im z domu deti,
svojich otcov čakali.
A ich slová do pamäti
vryli sa jak do skaly.

Písali im ženy, mamy,
nech sa šťastne vrátia späť
cestami i necestami,
keď zbavia svet zla a bied.

Snívali sny o slobode,
o šťastí a o mieri,
tie sny, ktorých ako vode
smädny človek uverí.

My dnes ten mier spravodlivý
vdychujeme pokojne.
V dňoch mieru sú aj tí živí,
ktorí padli vo vojne.

Slovensko na prahu novoveku

Svitajúci vek

Keď Ľudovít Štúr prvý raz 17. novembra 1847 prehovoril na uhorskom sneme ako poslanec za mesto Zvolen, jeho prvé slová boli: „*My chceme slobodu!*“ Zdôraznil, že v Uhorsku je dosť, až mnoho zemianskej slobody, slobody pre vyššie vrstvy, ale slobody pre ostatných je veľmi málo. Keď potom hovoril neskôr, 21. decembra, o šírení vzdelanosti medzi ľuďmi, zdôrazňoval, že sotva môže mať úspech, kým ľud nie je najskôr oslobodený z poddanstva.

Vtedy Štúr povedal slávnú reč za oslobodenie ľudu z poddanstva, ktorú nezabudnuteľným spôsobom oživil národný umelec Viliam Záborský. „*Podľa môjho náhľadu stojíme na hraničnej čiare dvoch vekov, a síce jedného zapadajúceho, v ktorom sa práva len jednotlivým osobám a kastám dávali, druhého svitajúceho, v ktorom sa ony každému zaslúženému v opravdivom zmysle vzatému človekovi povolujú a nasúdia. Budme teda na tom, aby sme za tým neostali, čo už inde svitá a čo je požadovaním nášho storočia.*“

Zrušenie poddanstva

Roku 1848 zachvátila revolúcia mnohé európske krajiny.

Najskôr vypukla vo Francúzsku, potom v Prahe, vo Viedni a v Pešti. Správy o revolučných udalostiach v Pešti spolu s nepravdivou správou o tom, že vodca revolučného pohybu básnik Alexander Petőfi tiahne s veľkým počtom vzbúrených roľníkov proti uhorskému snemu, prenikli aj do Bratislavy. Vystrašený uhorský snem, ktorý zasadal v Bratislave, preto narýchlo 18. marca 1848 odhlasoval niekoľko zákonov. Z nich najdôležitejší bol zákon o zrušení poddanstva.

Zákon o zrušení poddanstva neuspokojil však všetkých roľníkov. Do užívania im totiž dával

iba tú pôdu, ktorá bola zapísaná v tereziánskom urbári. Ibaže polovica pôdy, ktorú obrábali poddaní roľníci na Slovensku, nebola v urbári zapísaná. Roľníci si ju aj naďalej museli prenajímať od zemepánov a za jej užívanie boli povinní obrábať panské polia, záhrady, poslúhovať pánom pri rozličných prácach ako za poddanstva. Roľníci, ktorí gazdovali len na takejto prenajatej pôde, žiadali, aby zákon o zrušení poddanstva sa vzťahoval aj na nich. Želiari, roľnícka chudoba, sa zas domáhali prídeltu šľachtickej pôdy. Asi polovica roľníckeho ľudu sa teda búrila proti takémuto riešeniu poddanskej otáz-

Pálenie derešov.

ky. Na pálfyovskom majetku na Záhorí roľníci 18 obcí odmietli dávky z kopaničiarskej pôdy a žiadali ich zrušiť práve tak ako na pôde zapísanej v urbári, tzv. urbáriálnej. Búrili sa teda tí poddaní, ktorých označovali ako zmluvných poddaných (na základe zmluvy mali prenajatú pôdu od zemepánov).

Najvýznamnejšie roľnícke povstanie na Slovensku vypuklo v Honte. Na jeho čele stál revolučný básnik Janko Kráľ a jeho priateľ učiteľ Ján Rotarides. Koncom marca agitovali po hontianskych dedinách za zrušenie poddanských povinností pre všetkých roľníkov. Pálili znaky feudalizmu: dereše a urbáre. Dávali zvoniť na poplach a na výstrahu striedali do panských dvorov. Povzbudzovali ľud k záberom pôdy. Okrem toho žiadali, aby sa vo verejnom živote, v úradoch a na školách používala slovenčina. Lenže uhorský snem nemienil riešiť ani najzákladnejšie požiadavky nemaďarských národov. Naopak, odhlasoval ďalšie dva maďarizačné zákony.

Stoličná šľachta označila činnosť Janka Kráľa a jeho priateľa Rotaridesa za „komunistickú“ a skôr, ako sa mohlo revolučné hnutie rozšíriť, tvrdo ho potlačila. Uväzneného Kráľa a Rotaridesa čakala šibenica, ktorej sa obidvaja vyhli tým, že Pešť, kde boli uväznení, obsadili cisárske vojská.

Liptovské žiadosti

Slovenská inteligencia privítala marcové zákony. „*Heslá slobody, rovnosti, bratstva, vyjadrujúce v skratke veľké premeny jari 1848, pôsobili na mnohých ako náhly pohyb hôr,*“ píše M. M. Hodža. Hodža nepochybne počítal s tým

(a s ním i Štúr, Hurban a iní vlastenci), že nepotrvá dlho a z poddanstva budú oslobodení všetci, nielen urbáriálni poddaní.

národa sa snažili zabezpečiť to, čo bolo nevyhnutné pre ďalšie jestvovanie slovenského národa. Aby sa poradili o národných zá-

Janko Kráľ a Ján Rotarides vo väzení.

Preto Štúr napísal v úvodníku Slovenských národných novín z 31. marca 1848: „*Keby sme i z ohľadu národného to, čo je nám nevyhnutne potrebné, boli dostali, to by sme už mohli byť úplne spokojní a slobodní.*“ Lenže nasledovali známe vyhlásenia predstaviteľov maďarskej vlády, že ich cieľom je „...aby sme šľachtu v jej osobách a majetkoch zachovali...“ To dokazovalo — a stalo sa tak —, že marcové zákony sa nebudú meniť k lepšiemu, že premena feudálneho Uhorska na buržoázne sa neuskutoční v tom rozsahu, aký ponúkala revolučná situácia. Vedúce osobnosti slovenského

ležitostiach, zvolali schôdzu vlastencov do Liptovského Mikuláša, kde sa zišli 27. marca 1848 u M. M. Hodžu. Okrem Štúra, Hurbana a Hodžu bol tu aj J. Francisci-Rimavský, S. Štefanovič, J. Kučera, S. B. Hroboň a iní. Po schôdzi predstúpili pred niekoľkotisícový zástup ľudu, ktorý sa tu zhromaždil. Oboznámili ho najskôr s tým, že snem zrušil poddanské urbárske povinnosti, a potom s obsahom petície, ktorú vypracovali. Petícia známa ako Liptovské žiadosti zahrnovala slovenské národné požiadavky. Požadovala používanie slovenčiny na slovenskom

území v úradoch a na školách. Ďalej žiadala zabezpečovanie práv slovenskej národnosti v politickom a spoločenskom živote.

Liptovské žiadosti boli v porovnaní so žiadosťami iných národov Uhorska veľmi skromné. Aj v tejto podobe boli však pre maďarskú vládu neprijateľné. Jeden z ministrov sa vyjadril, že by vláda mala rozpustiť stoličné zastupiteľstvo, ktoré by pripustilo podobné podujatie. Lenže takéto podujatia sa konali. A to v Lubietovej, Brezne, Banskej Bystrici, Zlatých Moravciach, na Brezovej, v Gemeri, na Orave v Geceli a i. Z nich najväčší ohlas malo zhromaždenie na Brezovej. „*Žiadosti slovenského národa v nitrianskej stolici*“, na ktorých sa uzniesli na tomto zhromaždení, obsahovali okrem jazykovo-kultúrnych a národných požiadaviek (žiadali úplnú rovnosť Slovákov medzi ostatnými národmi v Uhorsku) aj sociálne požiadavky ľudu žijúceho na kopaniciach, na ktorý sa nevzťahovalo zrušenie poddanstva.

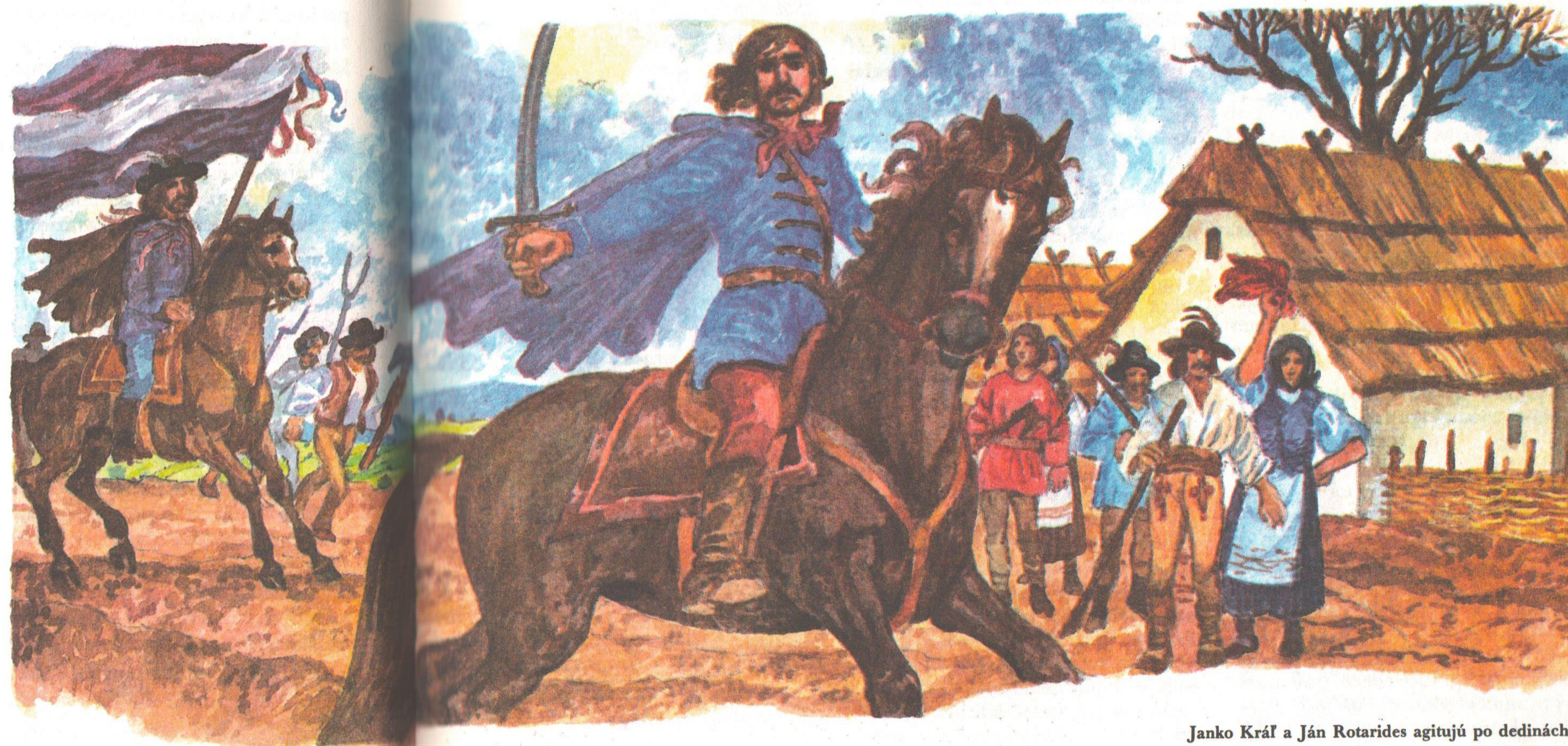
Žiadosti slovenského národa z 10. mája 1848

Aj keď viaceré národné podujatia nestihli vyústiť do celonárodného zhromaždenia, zvolali Daxner a Francisci na 10. mája 1848 do Liptovského Mikuláša schôdzu národovcov z celého Slovenska. Štúr prices-toval do Mikuláša v noci pred stanoveným dátumom z Prahy, kde bol na porade o zvolaní Slovenského zjazdu. Viedol schôdzu a popri Hurbanovi, Hodžovi a Daxnerovi bol hlavným navrhovateľom uznesení. Francisci bol zapisovateľom. Na zhromaždení boli prítomní ďalší národovci: August Horislav Škulté-

ty (za Gemer), Ctiboh Zoch a Peter Bohúň (Orava), Ondrej a Juraj Hodža, Juraj Horváth a Samuel Šlichta (Turiec), Peter Kellner-Hostinský, Móric Jurecký, Ján Lehotský, Ľudovít Klein, Ľudovít Hroboň, August Horislav Krčméry (Liptov), Mikuláš Ferjenčík, Andrej Červeňák zo Zvolenskej, J. Straka, poslucháč medicíny v Pešti, Branko Abaffy z Banátu, Samuel Kramarčík a Samuel Štefanovič, študenti a iní.

Počas rokovania zostavili slovenský politický program, známe Žiadosti slovenského národa. V nich sa Slováci vyhlásili za samobytný národ a nastolili požiadavku spravodlivého, demokratického riešenia národnostnej otázky v Uhorsku. Zamietli akúkoľvek nadradenosť jedného národa nad ostatnými v Uhorsku. Žiadali zabezpečenie vzájomnej úcty, podpory a bratstva. Popri návrhu na národnostnú federáciu (zväz samostatných národov so spoločnou ústrednou vládou) žiadali aj požiadavku samostatného slovenského snemu, ktorý by rozhodoval o národných požiadavkách. Záležitosti celej krajiny by prerokúvali na spoločnom celouhorskom sneme rovnoprávných národov. Žiadali aj vlastné národné školstvo od ľudových škôl po vysoké a používanie slovenčiny na slovenskom území v úradoch a vo velení slovenských národných gárd, na čele so slovenskými veliteľmi. Ďalej žiadali uznanie červeno-bielej národnej zástavy Slovákov. Jeden bod nastolený Štúrom žiadal ďalšiu existenciu jeho novín — požiadavku úplnej slobody tlače. Dôležitá bola i požiadavka, aby volebné právo mali všetci obyvatelia a aby jestvovala sloboda zhromažďovania a spolčo-

vania. Vôľu roľníctva vyjadril 11. bod Žiadostí (zrušenie poddanstva, v celom rozsahu): „*Žiadame, aby pre uspokojenie spoluobčanov*

Janko Král a Ján Rotarides agitujú po dedinách.

našich po dedinách, mestečkách a kopaniciach bývajúcich a od dávnych rokov na rozličné spôsoby od rozličných ľudí utláčaných, klamaných, o hory a pasienky, o role, obecné živnosti, kopanice, výrobná a iné ich majetky pripravovaných, aby sa teda pre uspokojenie týchto ukrivdených občanov odrazu také poriadky urobili, žeby oni ku svojim predošlým nepohnutým majetkom, teda ku svojim dávny kopaniciam, pasienkom, horám, výrobnám atď. prísť mohli a týmto imaním

neobmedzene oni i ich potomci podľa práva vládnuť mohli. Žiadame ďalej, aby sa v tomto zmysle a tou cestou, ktorou sa urbárski poddaní od povin-

ku. Pravda, Štúrovi a štúrovcom nemožno zazlievať, keď v tomto postoji vlády videli úsilie o zahatanie rozvoja demokratického

Sociálny, národný a demokratický program Žiadostí slovenského národa si už v ďalšom vývoji kapitalizmu slovenská in-

ností urbárskych oslobodili aj... poddaní (ktorí sa na iných miestach menujú majiteľmi slobodných živností, taxalistami, kaštieľnikmi, komorníkmi, majorníkmi) od poddanskej práce a povinnosti zbavili.“

Vláda E. Batthyányho považovala revolúciu za skončenú zrušením roboty a dávok na urbáriálnej pôde a všeobecným uzákonením práva na slobodu. Vo všetkom inom videla úsilie o zvrátenie jestvujúceho poriad-

a revolučného hnutia, ochranu záujmov uhorskej šľachty.

Peštianska vláda zaujala k Žiadostiam odmietavý postoj. Vzrušila ju najmä požiadavka vrátenia pôdy slovenskému ľudu, ktorú označila za „*neslýchaný komunizmus*“ a za ktorú si podľa nej pôvodcovia zaslúžili šibenicu. Namiesto rokovania vydala na Štúra, Hurbanu a Hodžu zatykač a v slovenských krajoch vyhlásila stané právo.

teligencia a maloburžoázia nikdy neosvojila. Nadviazala naň až robotnícka trieda, keď na začiatku dvadsiateho storočia zdvihla zástavu boja za dokončenie buržoáznodemokratickej premeny a národného oslobodenia.

(Pokračovanie)

Píše univ. prof. dr. JÁN HUČKO, DrSc.
ILUSTRUJE JOZEF CESNAK

Knižky, ktoré ťa potešia

Povedz mi to ešte raz, vravievaš, keď sa končí zaujímavá rozprávka alebo príbeh, ktorý ti rozpráva niekto blízky. Povedz mi to ešte raz, má názov aj knižka, na ktorej sa v týchto dňoch v našom vydavateľstve najsústredenejšie pracuje. (V týchto dňoch značí začiatkom marca, keď chystáme do tlačiarne slávnostné májové číslo Slniečka.) Z knižky sú na stoloch siedmich redaktorov práve stĺpcové korektúry — prvý raz čítame text vysádzaný v tlačiarňi a opravujeme chyby. Nik z nás, siedmich redaktorov, sa na vojnu veľmi nepamätá — piati sme sa narodili už v oslobodenej vlasti. Čítame s rovnakým záujmom, ako iste budeš čítať aj ty. A tešíme sa najmä z toho, že vojna sa v zážitkoch ľudí posúva dozadu o štyridsať rokov, počas ktorých stačili vyrásť dospelí ľudia sústredene pracujúci, vytvárajúci hodnoty už pre svoje deti. Tešíme sa, že naše deti Marienka, Nina, Tomáš, Matúš, Ivanka, Boris, Dašenka, Gabika a Jurko majú čas na naozajstné detstvo. Prečo sme teda pripravili knižku o vojne? Presne to vyjadril v predslove zborníka poviedok a noviel slovenských a ukrajinských spisovateľov národný umelec Rudo Moric: „Okrúhle výročie skončenia vojny, lepšie povedané začiatku mierového života, je príležitosťou na to, aby sme sa oživením vojnových utrpení, hrôz a smútku utvrdili v pevnej vôli ochrániť mier.“ Preto vzniká spoločná kniha dvoch vydavateľstiev pre deti, bratislavských Mladých liet a kyjevskej Veselky. Naše deti sa po prvý raz

zoznámia s tvorbou deviatich ukrajinských spisovateľov a našich prozaikov Ruda Morica, Jána Beňu, Márie Ďuríčkovej, Petra Kováčika, Hany Zelinovej a Viery Handzovej. Znova sa symbolicky opakuje stretnutie našich národov — pred 40. rokmi spoločne bojovali za slobodu Slováci na Ukrajine a Ukrajinci na Slovensku (spomeňme si aspoň na hrdinu Jána Nálepku). Dnes umelci vydávajú o tom svedectvo a hlásia sa k všetkým pokrokovým ľuďom, ktorí chcú mier. Práve preto, že vybojovať ho bolo také ťažké. Poviedky o vojnovom detstve sú smutné — veď to bolo detstvo o hlade, bez domova, bez najbližších, ale sú aj optimistické. Priam symbolicky to cítime v niekoľkých poviedkach ukrajinských autorov. Namiesto mŕtveho otca odnáša partizánsky kôň do boja syna. Nad umierajúcim mladučkým vojakom číta vojenský lekár správu z domu: Máme syna. Iný chlapček, ktorého spolu s mnohými vyvezencami z Ukrajiny do úmoru vláčia Nemeckom, najskôr zbiera detské pištoľky, aby ich doniesol kamarátom, ale napokon ich zahodí — keď príde domov. Komu by sa chcelo hrať na vojnu.

Nuž nech sa vojna posúva v spomienkach čoraz hlbšie, nech je pre deti len tým, čím rozprávky o boji dobrých a zlých síl, nech sú si deti isté, že vojna nemôže zvíťaziť. Aby sa tak stalo, dali sme zborníku k 40. výročiu oslobodenia našej vlasti Sovietskou armádou názov Povedz mi to ešte raz.

MAGDA BALOGHOVÁ

Odpovede na hádanky a na hádankársku rozprávku z poslednej strany posielajte do 15. mája 1985 na korešpondenčnom lístku; nezabudnite napísať svoju adresu a vek. Trom vyžrebovaným výhercom pošleme peknú knižku. Správne odpovede na hádanky zo 7. čísla; Zvony, konvalinky a hodiny. Knihu vyhrávajú: Robert Fančovič,

Najkrajšia rozprávka

„Stará mama, ešte jednu...“
prosila som podvečerom.
„Kde bolo, tam bolo...“
„Viem, starká, bolo to v tvojej chalúpku pri rybníku.“
„Žila tam žena s dvoma deťmi. Rýľ jej vrástol do rúk, kropaje namiesto halierov ukladala do šatôčky.“
„To si bola ty s mamičkou a ujom Petrom.“
„Roky ubiehali a tu zrazu oblohu zatiahli mraky a z nich zostúpili netvory. Na čele umrliče hlavy, na prsiach hákové križe. Zastreli slnko, záhradu zdupali...“
„Viem, starká, i čerešničku zrubali.“
„A vtedy prišli bohateri. Na čiapkach hviezdičky, v rukách samopal a na perách pieseň...“
Razcvetali jablone i grúši...“
„Ďakujem, starká bola to krásna rozprávka. Krajšiu nemá ani Andersen. Prisniže sa mi do nej krásny sen. Denisa Filipovičová, ZŠ Mudroňova, Bratislava

Bučany; Dana Dovčíková, Žilina; Jozef Martinec, Helfa. Správna odpoveď na hádankársku rozprávku: Kapitán Cousteau si zabudol kapitánsku čiapku v oku chobotnice Eugénie. Knihu dostanú: Martin Nemčko, Rožňava; Peter Pagáč, Bardejov; Katka Kurjaková, Dubnica n/Váhom.

Zápisník Slniečka

Priatelia a známi sa poznajú aj podľa toho, že sa stretávajú, navštevujú. Nie je to inak ani medzi vydavateľstvami, a tak vedúca redaktorka Klubu mladých čitateľov Mladých liet Elena Linzbothová zavítala nedávno do Veselky. Veselka je ukrajinské vydavateľstvo kníh pre deti, sídli v Kyjeve a vlani oslávila 50 rokov svojho založenia. Medzi 250 titulmi, ktoré ročne vydáva, sú aj preklady zo slovenčiny — a za ne dostala Plaketu Ludmily Podjavorinskej (plaketa sa udeľuje za šírenie slovenskej detskej knihy v zahraničí).

Mladé letá a Veselku spája predovšetkým rovnaká práca, a keď je príležitosť, aj spolupráca. Čerstvým príkladom takejto spolupráce je zborník próz slovenských a ukrajinských autorov o deťoch a vojne. Vychádza v ukrajiničine a v slovenčine. Slovenskí autori ti isto budú známi, medzi ukrajinskými prevládajú takí, čo prežili detstvo práve cez vojnu. Zborník vychádza k 40. výročiu oslobodenia Československa a jeho slovenské vydanie má názov Povedz mi to ešte raz.

Keby bol Zápisník rozhlasový alebo televízny, zazneli by teraz fanfáry, lebo nasleduje vyhlásenie cien:

1. Cenu Fraňa Kráľa za rok 1985 získava Vladimír Ferko, priekopník slovenskej náučnej knihy pre deti (v knižnici si môžeš požičať napri-

klad jeho Veny z praveku, Diamanty, Knihu o Slovensku).
2. Cenu Ľudovíta Fullu za rok 1985 získala Jarmila Pavlíčková (jej ilustrácie nájdeš okrem iného v knihe Doniesol ma bocian? alebo Šarkan a iné rozprávky).
3. Cenu vydavateľstva Mladé letá 1984 za literatúru priniesla knižka Kam chodia na zimú zmrzlínari Danielovi Hevierovi.
4. Cenu vydavateľstva Mladé letá 1984 za ilustrácie dostal Ján Dresler za výtvarný sprievod k prekladu veršov Vítězslava Nezvala Zázrak dúhy.

Tvorbu nových nositeľov cien za detskú literatúru približuje výstava v kníhkupectve na Steinerovej ulici v Bratislave, ktorá trvá do 10. mája.

Každoročným Dňom pôvodnej prózy a poézie patrí tentoraz dátum 11.—18. máj a mesto Nitra. Mladé letá sa tam predstavujú na veľkej výstave kníh slovenských vydavateľstiev, zúčastnia sa na besede so študentmi pedagogickej fakulty a s nitrianskymi a novozámockými deťmi.

Starobylá Levoča si tento mesiac pripomenie jedného zo svojich slávnych študentov. Tamojšie lýceum (asi to, čo dnes gymnázium) totiž navštevoval budúci zberateľ a vydavateľ slovenských ľudových rozprávok Pavol Dobšinský, od smrti ktorého uplynulo sto rokov. V Levoči bude výstava venovaná jeho dielu a na besedu s deťmi ta prídu spisovateľa Dušan Dušek a Peter Glocoko.

Ktovie, čo vieš o Filipínach? Ja biedne málo: že ležia voľakde v Tichom oceáne, že ich často postihuje

zemetrasenie a že tam rastie manilské konope, z ktorého sa robia silné laná. A ktovie, čo vedú filipínske deti o nás? Tie, čo žijú v Manile, si v apríli a v máji môžu prezerať ilustrácie z našich kníh. V najväčšom filipínskom meste je totiž výstava o bratislavskom Bienále ilustrácií s osobitnou skupinou kníh Mladých liet a Albatrosu.

Varšavský Palác kultúry sa od 22. do 27. mája stane miestom tradičného knižného veľtrhu. Mladé letá na ňom v samostatnom stánku vystavia 120 zo svojich najnovších kníh. Zástupcovia vydavateľstva budú rokovať o poľskom vydaní Veľkej cestovnej horúčky, Tuláka Packa a Alice v krajine zázrakov.

Slniečko

Mesačník pre deti. Vydávajú Mladé letá, slovenské vydavateľstvo kníh pre mládež. Adresa redakcie: 811 02 Bratislava, Suvorovova 3. Telefón 523 26. Šéfredaktor

dr. Juraj Klaučo, zást. šéfredaktora dr. Ondrej Sliacky, CSc., výtvarno-technický redaktor Ondrej Máriássy. Tlačia Polygrafické závody, n. p., Bratislava-Krasňany. Rozširuje Poštová novinová služba, objednávky prijíma každá pošta a doručovateľ. Objednávky do

zahraničia vybavuje PNS — Ústredná expedícia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 6, 813 81 Bratislava. Vychádza každý mesiac okrem júla a augusta. Cena výtlačku 3 Kčs, ročné predplatné 30 Kčs. Neobjednané rukopisy redakcia nevracia.

2 Mám obľúbené miesta pod červeným smrekom, kde sa jasne vidia lístky, kde vymýšľam rozprávky. Teraz je to smetisko.

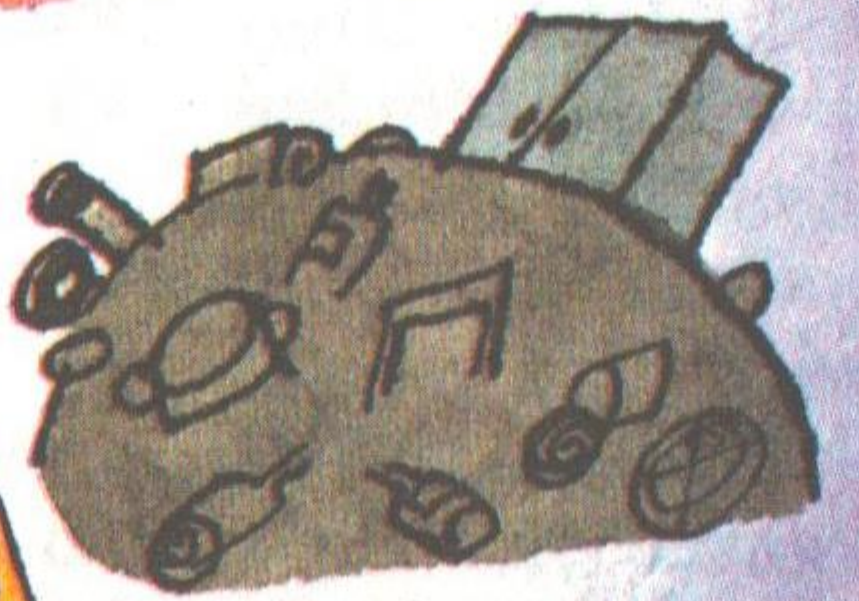
3 Od prekvapenia som sa začal v mojom prechádzať. Čo všakové konzervy, fláše, hance, šijacie stroje, pračky, chladničky, radiolony, stolíčky, kočiare, som sa dostal ku starej skrini.

4 Otvorím dvere a hneď mi padol do kovový šidlo.

POZOR! STROJ ČASU. DETOM DO 30 ROKOV POUŽÍVANIE PRÍSNE ZAKÁZANÉ!

Mosade bola brocha, naselenala, ale dala sa do prečítad:

1 Viete, ako je to so smetiskami? Časť ani huby po daždi.

5 Našdastie včera mi minulo 34 rokov. Boli tam: Riešobná páka, drviadlo, brzda pre všetky prípady, starter, volant, dadi...

KEĎ LETITE, DRŽTE SA!

7 Som veľký vedec. Lelel som najprv do budúcnosti.

Najviac ma prišetroj Kovany ČASOMER. Krasne net-novo-bikal. Ako by mi lakel do dialok.

Dostal som sa tam, ako 64 ročný (čiže starší o 30 rokov).

8 Čas mi vymácel počas toho 30 rokov. Ako 34 ročný ležim do minulosti...

10 Ale vidíte mi boj omladol som o 30 rokov! Ale objeť veľký. Čakaj som ako majú chjapec, že nemám cumej...

9 Či si som dáje, že nemiem ani nojmajne jozpjavat. NO TO JE STJASNE! Kamajati, kamajasky a kamajacada! Pomozte mi s bjindy. AKO SA DOSTAŤ SPÄŤ, keď ako stvojjočný nemozem použiť slajdej? Pišde jýchjo!!! Na knačka.

KAŽDÁ JADA DOBJÁ

8 Budúcnosť Chytili ma na ulici a dali do Domova dôchodcov. Lelel som po hromozvode uškôl (NA ŠTASTIE NEBOLA BÚRKA)